

Junak Marko.

Tinka, bunka podkovač po naklu,
tinka, bunka, da odmeva kladvo
črez tri gore, tri zelene gore.
Jaše Marko po prisojnem bregu,
jaše šarca, starega pajdaša.
Kleplje rahlo šarec zemljo skalno,
kleplje rahlo, so mu bose noge.
Je izgubil podkve v ljutem diru,
ko podil je Marko z buzdovanom
po ravnini zbegane Turčine.
Brusil podkve je ob pale vrage
in izbrusil vse ob mrtvih vragih.
Čuje Marko, káko tinka, bunka
podkovač po naklu z glasnim kladvom,
pa pogladi šarcu dolgo grivo,
pa pogladi šarcu vrat široki
in zavrísne, da gre črez planino:
„Aj dva, šarec, iskat trših podkev!“

„Čile noge, vidiš, ima šarec,
čile, jake noge, a so bose;
daj, podkuj ga s trdim ruskim jeklom,
pol dne kuj in bij mi vsako podkev,
evo, zláta žoltega za vsako!“

„Kaj ti pravim, kraljeviče Marko!
Nimam jekla, niti ne železa.
Črez tri dole, tri srebrne vode
moraš, Marko, k sósedpodkovaču.
Ta podkuje Šarca z ruskim jeklom.“

„Oj, ne more se mi tako daleč! —
Vreba name stótina Turčinov,
vreba name, oj, na glavo mojo!
Póšlo morda bi Turčinom jelo,
póšla bi jim bela studenčica,
če ne dojde kmalu Marko s šarcem.
A ti jekla nimaš, ni železa,
pa podkuj mi šarca s suhim zlatom.“

In odpaše Marko težko torbo,
dá kovaču dvesto žoltih zlátov,
da izkuje iz njih podkve šarcu.

Tinka, bunka podkovač po naklu,
tinka, bunka, da odmeva kladvo
črez tri gore, tri zelene gore.
Zablesté se težke zlate podkve,
zablesté se šarcu na kopitih . . .

„Kaj ti pravim, kraljeviče Marko!
Videli kov bodo zlato Turki,
razkovali v črni noči šarca,
nesli zláto v beli zori pašam.“

„Prsi le je videl moje Turčin,
videl čelo moje, šarca glavo!
Nikdar pa ni videl podkev šarca
in ne bode nikdar jih nikoli!“

Pa zasuče buzdovan nad glavo,
brusi šarec zlate podkve v diru . . .

Rudolf Maister.

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Sedmo poglavje.

Čédna postáva bilà ti je dána,
Bistri je úm ti z bogastvom bil dán,
Bólj'ga srcá ni iméla Ljubljána,
Kák si za sréčo človeštva bil vžgán!

Prešeren: *V spomin Andreja Smoleta.*

apočil je dan, ki je razvnel celo Ljubljano, ki je rodil nebroj nasprotstev, ki je razdvojil stare prijatelje, ki je posebno med ženstvom provzročil prave katastrofe: napočil je dan cesarskega obeda. Čutilo se jih je obilo poklicanih, a bilo je le malo izvoljenih. Bil je dan nesreče! Neizvoljenci so škripali z zobmi in v mislih izrekli najkrutejše žalitve veličanstva, poklicani pa so iztegovali vratove kakor rdeči purani na dvorišču. Na videz so kazali, da jim ni nič do vabila, a vzlic temu se jim je videlo, da so srečni in da se pohotno grejejo v žarkih cesarske milosti. Ta sreča pa je bodla neizvoljence kot trn v peti. Zategadelj se je v času pred 5. februarjem ohladilo marsikatero prijateljstvo. Cesarski obed je šinil med ljubljanske filistre kakor bomba, in ko se je razpočila, je bilo razmečkanih mnogo starih zvez. In resnica je, da se nekaj let ni mogla zaceliti globoka rana, ki jo je vsekal Ljubljani cesarski obed z dne 5. februarja 1821. leta! —

Tistega dne popoldne okrog dveh sta sedela v sobi male Smoletove hiše na Dunajski cesti dva mlada moža ter pila vino. Eden je bil hišni gospodar, Andrej Smole, drugi pa France Prešeren, poznejši največji pesnik slovenski. Oba sta bila takrat še nezrela mladeniča; bila sta kakor mlado vino, ki je vrelo, a se še ni očistilo. Podobna sta bila rastlini, o kateri se ne ve, kako se razvije in razcvete. Življenja sicer nista poznala, a vzlic temu sta bila prepričana, da ga poznata do korenine, da vse znata in da smeta o vsem govoriti. Pri mladini tudi dandanes ni drugače. Andrej je bil poleg tega še lah-

koživec in ženskemu svetu nevaren, ker je s svojo zunanostjo moral ugajati ženskam. Tudi s svojim bogastvom se je ponašal, meneč, da mu nikdar ne poide, najsi že kaj dela ali ne. Svoji materi je provzročeval obilo skrbi, dasi ni bil hudobnega srca. V Ljubljani so ga šteli tiste dni za eno najboljših partij. Zatorej so ga matere, ki so imele za možitev godna dekleta in so vedele, da se ne bode k njim v hišo prisnubil, prav močno obirale in črnile. Druge, ki so na tihem upale, da se Andrej vendarle prisnubi, so ga pa iskreno branile, da se mora mlad človek izletati, če naj iz njega postane kaj dobrega. Niti za sodbo teh kakor prejšnjih se ni brigal Andrej Smole, še celo radi sodbe lastne matere si ni belil las. Živel je veselo in hrupno, da je opozarjal nase vso Ljubljano. Še celo visoki gubernij je opazil lahkomišelnega mladeniča potratno življenje in vladni gospodje so se jezili, da se drzne človek, ki niti plemič ni, piti drago francosko vino ter zapravljati premoženje, ki si ga ni prislužil s svojimi žulji. Privilegij, piti francosko vino ter z metresami zapravljati očetno premoženje, so imeli tiste dni zgolj čistokrvni aristokrati, in vlada je tudi v Ljubljani stala na straži, da bi si tega privilegija ne lastil kak subjekt iz ponižnega meščanskega pokolenja. V očeh grofa Sporka je bila torej največja pregreha, da je pil Andrej Smole za svoj denar dragi francoski šampanjec! A Smole je vendarle pil, in marsikak očetov zlatnik je raztopil za tujezemsko peneče vino. Če si ogledaš podobo Andreja, ki jo hrani naš deželni muzej, ne moreš o njem dobiti drugih pojmov, nego da je bil veseljak, ki je ljubil, kar je na svetu najboljše: vino in žensko. Lahkoživnost je razgrnjena po njegovem okroglem in v rdečici cvetočem obrazu, in kar videti je, da je bil v svojem življenju prav malokrat slabe volje. Ali dne 5. februarja je bil v istini slabe volje.

Pri mali mizi je sedel s svojim prijateljem Prešernom. Oba sta bila redkih besedi. Včasih je Andrej natočil v kupo rdečega vina ter jo hitro izpraznil. Prešeren pa je čital knjigo in tudi tuintam izvrnil čašo.

Naposled se oglasi Andrej: „Govori kaj, pustež!“ Pri tem je globoko vzdihnil.

Prijatelj je počasi odgovoril: „Čitam Rousseaujevo knjigo. Pustim ti jo in pazljivo jo čitaj! Marsikaj koristnega se lahko priučiš!“

Oni je zopet vzdihnil.

„Vidi se mi, da malo čitaš sedaj, prijatelj Andrej!“

Andrej je pogledal proti stropu: „Da ti povem resnico, prav malo!“

Sedaj je zopet Prešeren vzdihoval: „Kje si bil včeraj zvečer?“
 „Kje sem bil včeraj zvečer?“ je ponavljal Smole. In skoraj nejevoljno je pristavil: „Pri Židanu, če hočeš vedeti!“

„In danes te glava boli! Glava in srce, prijatelj Andrej!“

Prijatelj Andrej je z roko premečkal lase, planil kvišku ter letal po sobi. „Tudi srce, je vpil, tudi srce!“

Prešeren je čakal, da se je prijatelj nekoliko pomiril, potem pa je dejal: „Kake slabe zglede dajete ljudstvu!“

„Si že zopet pričel s svojim ljudstvom?“

„Ni li to največje, kar je na svetu?“

„Ljudstvo je kanalja, umazana kanalja!“

„Andrej!“

In pesnik se je dvignil kvišku kakor ranjen lev: „Kako moreš tako govoriti? Kdo nam je priboril francosko revolucijo, priboril s svojo krvjo? Ni bilo to ljudstvo! Za ljudstvo živimo, za ljudstvo moramo umreti, če treba!“

„Hvala Bogu, da ni treba,“ se je odrezal Smole hladnokrvno, „hvala Bogu, da ni treba! Sicer pa se potolaži, France, saj veš, da ne premišljam svojih izrazov! Tudi tvojih revolucionarnih vzorov se ne dotikam! Pij vino!“

„Niti kaplje“ — pesnikovo lice je bilo blede kakor sveča — „niti kaplje ne, dokler ne prekličesh ostudnih svojih besed!“

„Kanaljo torej preklicujem! Na vse slovesne načine jo preklicujem!“

Zopet sta sedla k mizi. Razvnetje se dolgo ni hotelo pomiriti. Prešeren je čital, Smole pa je tožno gledal predse.

„Kaka ženska je to!“ je zakoprnel. „Vse na njej me sili v greh in v verige ima vkovano moje srce! Njeno telo, njeni udje! O Venera, ko je vstajala iz morskih pen, ni mogla biti lepša!“

Trpko mu odgovori prijatelj: „Kako je zapisano? Ne želi si svojega bližnjega žene! Pametna zapoved in jaz jo podpišem!“

„Ne nadleguj me s katekizmom!“ zagodrnja Smole. „Ta je za otroke!“

„Pa divjaj naprej!“

„Ne govori tako neusmiljeno!“ je tarnal Andrej. „Rojena je že ženska, ki zasede tvoje srce. Tedaj boš letal za svojo pametjo, a dohiteti je ne bodeš mogel! Moj Bog, saj sam vidim, da iz tega ne more nič postati. Kar je bil cesar pri njej, mi jo je čisto pokvaril!“

„In več te ne ljubi! Avstrijskega cesarja ima rajša od tebe! Kaka nesreča! Židanka ne ljubi več Andreja Smoleta! Pač res, kaj ti ostaja?“

„Pač res, kaj mi ostaja?“

„Dvoje ti ostaja, ljubi moj! Ali skočiš v Ljubljano ali se pa oženiš. Za to zadnje smo mi, kar je nas pametnih mož!“

Smole je pričel po sobi letati: „Ti, Prešeren... ti! Ne tiči li za tabo moja mati?“

„Za mano tiči pamet in nihče drugi!“

„Moja stara je sitna, da kar gode! Vrag vedi, kdo ji je nekaj natvezel? Sedaj me hoče z vso silo ženiti! O Jezus, in svoje mladosti nisem še prav nič užival!“

Sam sebi se je smilil, da se mu je orosilo oko. Prisedel je k mizi, si napolnil čašo ter jo izpil.

„Kaj praviš k temu?“ je vprašal otožno.

„Da je tvoja mamica pametnejša od tebe! Drugače podivjaš, prijatelj Smole!“

„Tepec si in drugega nič!“ mu je zarentačil Smole v odgovor.

Prešeren je bil „trdega“ Andreja trdih izrazov vaje in znal je, da so največkrat izraz prijateljstva, a ne žaljenje. Utihnil je ter čital dalje.

„Le to bi rad vedel,“ je pričel Andrej iznova, „kdo je moji ljubi materi to v hišo znosil. Ljubljana je preklicano mala vas! Dan za dnevom moram poslušati litanije, da za babnicami letam, da se za trgovino ne brigam, da zapravljam, da postanem berač, in hudič vedi, kaj še vse!“

„Je mnogo resnice na tem!“ se je oglasil Prešeren.

„Ti si nezrel dijak! Ti molči!“

Prešeren je takoj utihnil. Oni pa je nadaljeval: „Za vsem tiči stari lisjak Češka! Kuhan in pečen je pri Židanu. Dobro vem, da sem mu na poti. Pa ne bo kuhal stekla tam doli! Svojo hčer bi rad obesil na moje groše! Ni napačna misel! Mene bi rad vtaknil v svoj globoki lonec! Sebi bi pa ogladil stezo do Židana na Poljanah! Ali tega veselja, stari grešnik, ne doživiš! Tvoje hčere ne vzamem, če se še tako sliniš okrog moje ljube matere!“

„Torej ti je gospa mati že izbrala nevesto?“ vpraša Prešeren.

„Saj nisi gluhi, ko vendar že celo večnost o njej govorim!“

„Dobro! Počakaj! Premišlujva malo! Češkova Finica ti je torej izbrana!“

„Da, tisto nalepotičeno dekle z Mestnega trga! Ko je bilo otroče, se je za vsak nič kremžilo. Že od takrat je ne maram!“

„Saj ne vzameš otroka! Danes je najkrasnejša vseh devic ljubljanskih!“

„Pojdi se solit na Šmarno goro! Hudobna ženska je, drugače bi ne dopuščala, da bi jo stari Češka prodajal okrog stare Smolečke po Dunajski cesti.“

„Bog vedi, če te še hoče!“

„Z obema rokama grabi po meni ali bolje po mojem denarju. Kar je Češkovih, so vsi lakomni volkovi. Lakomna ženska je in drugega nič!“

„Meni bi bila ljubša nego polna ladja Židanovih mater, za katere bi se moral vojskovati s starimi Židanovimi očeti!“

„Ti naj bodeš pesnik! Prismoda si in drugega nič!“

„Samo milobo diha! Ti pa si osel, ki slepo brklja mimo tega cveta, samo da se na Poljanah nažre bodečega osata! Sicer pa še enkrat: Bog ve, če te hoče!“

Smole je nekaj časa porogljivo zrl na svojega prijatelja.

„Če me sploh hoče!“ je izpregovoril zaničljivo. „Saj je vendar vse pripravljeno in tudi limanice so skrbno nastavljene, da se zanesljivo ujamem, jaz, kalin z Dunajske ceste! Vse je čedno dogovorjeno! Ko odbije štiri na špitalski cerkvi, pridrdra Češkov voz pred našo hišo. Ta voz — tako sta se dogovorila premetena moja mamica in Češkov ata — me popelje na Mestni trg ter obstane ravno pred Češkovo hišo. Ko pa zgoraj vstopim, bo deklica sama doma. S povešenimi pogledi me sprejme in dela se, da ji je grozno žal in neprijetno, da ni ne mamice ne očka pri roki. Igrala bode prese-nečeno nedolžnost, dasi sem prepričan, da ji je gospa Eliza poprej do pičice vbila v glavo, kako se ji je vesti in kako ji je mrežice nastavljati, da se gotovo ujame zlata ribica z Dunajske ceste. V srednji sobi bo stara prežala, in naj le izpregovorim nepremišljeno besedo, pa bo mahoma priveslala kakor široka galera ter mi izkrcala svoj materni blagoslov! A v to past se Andrej Smole ne ujame!“

„Čemu se potem tja voziš?“

„Čemu? Ker sem prisiljen. Dobro veš, da je danes ob šestih cesarski obed. Tudi jaz sem povabljen, ker me štejejo med prve trgovce v mestu. Stari Češka jo je izvohal, da se v njegovi kočiji skupaj popeljeva v dvorec. Zategadelj moram že ob štirih v njegovo hišo, a cesarski obed bo ob šestih. Pojmiš li to, prijatelj France?“

„Odpovej se vabilu! Republikanec ne antišambruj po cesarskih dvorih! Jaz bi se takega vabila sramoval!“

„Prismoda! Ali naj mojo mater kap zadene, če bi se odpovedal? Tu gre za vljudnost in drugega nič! S tabo danes ni mogoče govoriti!“

„Zatorej pa grem!“

„Pojdi griža, kamor hočeš! Saj je itak čas, da zlezem v praznično obleko, ker sem danes pri cesarju povabljen!“

„Sramuj se!“

„Adijo!“

„To ti je danes ošabno in dolgočasno!“

S tem vzdihom se je pričel Andrej Smole pripravljati na cesarjev obed. Zlezel je v praznično obleko in v modri frak z rumenimi gumbi. Postajal je bolj in bolj slabe volje. Opoldne mu je mati, katere se je še vedno bal, kategorično povedala, da se mora ženiti in da je Češkova Fina ženska, kakor si je boljše ne more želeti. Dostavila je, da je s staro svojo prijateljico že govorila, tako da so mu razmere uglajene še prej, nego je z dekletom izpregovoril kako besedo. Ko se je napravljal, mu je vse to brodil po glavi.

„Kakor teliča me tirajo na trg,“ je godrnjal, „a prodati se ne dam!“

Točno ob štirih je pridrdral Češkov voz. V tistem hipu je vstopila sivolasa mati v sinovo sobo. S plamtečim očesom ga je pregledala od nog do glave. Objela ga je. Bila je ginjena in malo da se ni zjokala.

„Pametno se obnašaj, Andrej!“ je izpregovorila zamolklo. „Ne bodi pretrd! Bodi mehak in ne greni življe nja stari svoji materi! Če zatisnem oči, moj Bog, kaj če biti potem! In ženske roke tako zelo potrebuješ, ker si predivji, Andreas, predivji!“

Poljubila ga je na lice: „Danes je važen dan za Smoletovo hišo! Andreas, tega nikar ne pozabi!“

Že so ji tekle solze po suhem licu.

„Sitni ste, mama!“ je zastokal ter se izvil iz njenih objemov. Ko je sedel v vozu, se mu je zdelo, da vse gleda za njim in da vsakdo ve, kam se pelje in po kaj. S tesnim srcem je stopal v Češkovi hiši po stopnicah navzgor. Pri stanovanju je rahlo pozvonil. Odprla mu je stara Lenka in Andrej je takoj opazil, da ji niso neznane skrivnosti današnjega dne. Gledala ga je čudno ljubeznivo, prav kot da je že član Češkove obitelji.

„Ste tudi enkrat k nam prišli!“ je zažuborela. „Kako je to lepo!“ Vzela mu je plašč in klobuk ter kazala največjo postrežljivost.

„Kdo je doma?“ je vprašal osorno.

„Gospodična Fina!“ je odgovorila sladko. In s sramežljivim smehom je pristavila: „Pa nič ne de! Le vstopite, gospod Andrej!“ Sama je odprla vrata ter na glas izpregovorila:

„Fina! Gospod Andrej je prišel!“

Če je bilo mogoče slabo njegovo voljo še povečati, povečala jo je ta služkinja z zoprnim svojim vedenjem. Vstopivši v sobo, je opazil, da je bil obisk pri domačem dekletu. Mlad človek je sedel tik mize, a za prišleca se ni mnogo zmenil. Komaj da je vstal, ko je bila gospica tudi vstala.

Smole vpraša: „Kje je oče, bo li kmalu pripravljen?“

„Mislim, da kmalu!“ je odgovorila tiho.

Tujec je imel občutek, da je morda odveč v družbi. Ozrl se je po Andreju. Ni mu ugajal; bil je prepričan, da ima pred sabo mestnega gizdalina, ki prejkotne nikakega dela ne ljubi.

Hotel se je posloviti: „Gospica, zame je čas, ker se moram še danes v Kranj odpeljati!“

„Že odhajate?“ se je začudila hinavsko. „Toda prej mi dovolite, da vas seznanim z gospodom Smoletom!“

Mladenič iz Kranja se je nerodno priklanjal.

„Andrej, tu ti predstavljam gospoda Fidelisa Terpinca iz Kranja. Priporočite me očetu in materi! In srečno se vozite!“

Spremila ga je do vrat.

Ko je odšel, vpraša Smole: „Kdo je ta človek?“

„Trgovčev sin iz Kranja! Pozna se mu, da je z dežele! Pa ima dobro srce! Očeta sta se seznanila nekje, a ne vem kdaj!“

„Dolgočasen je videti! Skoraj nič ni govoril! Samo v me je gledal, da mi je bilo prav všeč, ko si prišel!“

Sedel je k njej na zofo. Čutil je, da se bliža odločilni trenotek. Tudi ona je lahno slonela na svojem sedežu in dvigale so se ji prsi. Oko se je ujelo z očesom, in tedaj je dekletu zakipela kri, da se je kar videlo, kako se je razširila od vrata po belem obrazku navzgor do kodrastih las okrog čela.

„Ne glej me tako!“ je prosila.

Skoraj se mu je smilila, da ni mogel izpregovoriti besede, s katero bi ji bil morda ranil srce. V svoji zadregi je pograbil po listu, ki je ležal na mizi.

„Kaj je to?“

„Glediški list!“

„Si bila v gledišču včeraj? Kaj so igrali?“

„Čitaj sam!“

Vzel je v roko zmečkani list, rekoč: „Poglejmo torej, s čim so muze osrečile Ljubljano pri včerajšnji predstavi!“

Glasno je čital:

Mit hoher Bewilligung

wird heute den 4. Februar 1821 die hier anwesende Schauspieler-
und Sanger-Gesellschaft unter der Direktion des

Carl Waidinger

im hiesigen landstandischen Schauspielhause

zum Vortheile der Schauspieler

A. Wanderer und J. Bretsch

zum erstenmale die Ehre haben aufzuführen:

Die Haarlocke, der Ring, und die Buchstaben
oder

Der Richter um Mitternacht in der Waldhütte.

Ein Ritterlustspiel in 3 Aufzügen, nach einer wahren Geschichte frei
bearbeitet von Cuno, Verfasser der Räuber auf Maria Kulm etc. etc.

Porogljivo je vzkliknil: „Kaj takega ugaja Josipini eškovi?“

Milo je gledala: „Reveža sta Wanderer in Bretsch! Otroke
imata!“

„Vodilo te je usmiljenje! To te opravičuje! Sicer pa sta tudi
milo prosila!“

Ob koncu glediškega lista je bilo itati:

Hohe! Gnädige! Verehrungswurdigste! Wenn wir auch, nicht
auf glänzende Verdienste gestützt Ihre grossmuthigen Beweise von
Huld und Gnade kaum hoffen dürfen, so richtet uns die uberzeugung
wieder auf, dass auch minder ausgezeichnete Glieder in einer Kette
nothwendig sind, und dass Ihre Gerechtigkeit minder nach Ver-
diensten sondern nach dem Willen und Eifer richten wird, womit
wir unsere uns angewiesenen Plätze in der Ordnung des Ganzen
nicht unwürdig ausgefüllt zu haben glauben dürfen, und bitten uns
Ihre Gabe nicht zu entziehen.

Ihre

gehorsamsten

Anton Wanderer,
Sanger und Schauspieler,

Josef Bretsch,
Schauspieler.

„Nemška beraija!“ se je zaježil Smole.

„Beraija in revšcina,“ je zatarnala, „in da poznaš Bretscheve,
bi se ti gotovo smilili. Na Bregu stanujejo, nekje pod streho.

Žena je v postelji in troje polnagih otrok strada in prezebava okrog nje!“

„A gospod Bretsch?“

Obrnila se je od njega, ker si mu naslednjih besed ni upala v obraz povedati: „Bretsch je pijanec, za ženo in otroke se ne meni.“

Vedel je, da njemu v obraz ni hotela govoriti o pijancu, ker je za takega veljal pri hudobnih jezikih. Kako se je razlikovala od šopirne Židanove matere! Na um so mu prihajale prejšnje Prešernove besede. In mislil si je tudi, da bi ne bilo napačno, če bi jo smel poljubiti na rdeča usta ali pa vsaj na deviško njeno lice. Ali zopet je postal srdit sam nase, ker se vendar ni hotel prodati, kakor se proda teliček na semnju!

„Pijanec!“ je izpregovoril ostro. „Vidiš, tako je, če vzameš pijanca!“

Obrnila je proti njemu nedolžne oči. „Pa ga ima vzlic temu rada!“

„Kdo?“

„Bretscheva! On jo pa pretepa!“

„Nespametna ženska je!“

„Kdo ve? Ženska je drugače ustvarjena od moških.“

Te preproste besede so segale „trdemu“ Andreju do srca. Kje je imel oči, da do sedaj še ni bil opazil njene ljubeznive lepote? V otročjih letih sta se mnogo skupaj igrala. V bregu proti Gradu so imeli Češkovi svoj vrt z lopo v njem. V to lopo je zbirala Finica svoje otročje prijateljice. On pa je bil že tedaj divji, kakor je še dandanes. Včasih se je priplazil od Grada navzdol ter se pri vrtnem zidu, ki je bil na nekem mestu podrt, pritihotapil do vrtno lope. S krikom je oplašil ondi zbrana dekletca, da so se kakor piščeta razpršila po vrtu. Nekoč je bil navzočen Galetov Dolfe, ki je bil močnejši od njega. Ta ga je, ko je bil oplašil otroke, prav pošteno naklestil.

In domača Fina je prosila zanj; a ko Dolfe ni hotel odnehati, je pričela po njem udrihati z malo svojo pestjo, dokler res ni odnehal. Sam ni vedel, kako da mu ta dogodek ravno sedaj prešinja možgane. Vse ni hinavščina, je dejal sam pri sebi, ker me je že v otročji dobi rada imela!

„Fina!“ je zaklical, „še veš, kako je bilo takrat na vašem vrtu?“ Sramežljivo je odgovorila: „Kaj bi ne vedela!“

„Ko me je Dolfe tepel!“

„In si si raztrgal obleko, ko si plezal čez zid!“

„Ti si me branila!“

„Ker sem te rada imela!“

To je izpregovorila v nepremišljeni naglici. Ko se je zavedela izpregovorjenih besed, je zopet postala rdeča kot makov cvet sredi njive.

Andrej pa je globoko vzdihnil: „Že tedaj sem bil divjak!“

„Otroci so vsi enaki!“ je tolažila rahlo.

„A jaz sem še vedno divjak! In to je žalostno!“

Ker ni bilo odgovora, je dostavil: „Pijanec tudi, Finica, pijanec tudi!“

Povesila je glavico: „Nekaj sem čula.“

„Veliko se govori, a vse je resnica!“ se je zatogotil.

„Bo Bog pomagal.“ Kakor lahen vzdih so ga dosegle te besede.

„Nič ne bo pomagal! Denar zapravljam!“

„Ko boš starejši, ga ne boš več!“

„Za ženskami lazim, za omoženimi ženskami. To je ostudno!“

V tem hipu je bila bolj bela nego stena za njo.

„Bile so govornice,“ je zaječala, „in veliko sem že premolila radi tega!“

„Sedaj naj tebe snubim, Fina! V blato naj te potegnem! Mama sili, in tvoja gotovo tudi!“

Že je klečala pred njim in z rokami se ga je oklepala. Ko je dvignila obraz proti njemu, so bile oči polne solza. Zaihtela je: „Če bi me ne mogel ljubiti, Andrej, pa nikar!“

Vroč čelo je pritiskala k njegovi roki.

„Da bi le te ženske ne bilo!“

„Saj jo pozabiš!“

Obdale so ga vonjave njenega deviškega telesa, prešinila ga je vsa čarobnost nedolžnega bitja, in njegova duša je koprnela po njej, katere v tistem trenutku morda še resno ljubil ni. Dvignil jo je k sebi in na njegovih prsih se je zjokala; to pa je ni motilo, da je pri prvi priliki napravila velik križ čez svoj obraz, da bi Bog blagoslovil ravnokar rojeno srčno zvezo. Božjega blagoslova pa ni bilo! Pač pa je prihitela iz sosednje sobe mati Eliza in debeli lešniki so ji kapljali po licih, iz ust pa se ji je izlil močan potok materinega blagoslova. Tudi stara služkinja je vstopila ter se zagnala v mogočen jok radi sreče njene Fine.

Tako je zagazil v zaroko gospod Andrej Smole. —

(Dalje prihodnjič.)

Janez Trdina.

Avtobiografska pisma.

Prijavlja **dr. Fr. Derganc.**

(Dalje.)

eni se bogme ni treba sramovati moje zgodovine slovenskega naroda. Lahko bi se ž njo celo ponašal in bahal, ako ne bi bilo vsako bahanje smešno in neumno. Jezik je v njej dosti živahen in precej pravilen, samo glagol se često ne nahaja na pravem mestu. Knjiga je spisana v pravem narodnem duhu. Ona izpričuje, kako vneto je bilo že takrat moje srce za domovino in Slovenstvo. Baš radi tega je tudi dosti koristila, kajti je budila v mladih bralcih rodoljubje. Nekateri so mi sami priznali, da jim je dala šele moja knjiga pravo narodno zavednost in vročo ljubezen do slovenske domovine.

Leta 1850. sem končal gimnazijo in šel na Dunaj. Ko sem se pripeljal tja, sem imel v žepu še 80 gld., dovolj za začetek. Kmalu sem dobil inštrukcijo, ki mi je nosila na mesec 10 gld. Še isti mesec me je vzel v svojo pisarnico doktor Dolenc, tudi on mi je dajal po 10 gld. na mesec. Radi šolskih poslov nisem mogel hoditi k njemu tako točno, kakor je zahteval; zato sva se kmalu ločila. Ali še isti teden, ko se je to zgodilo, me pozove Miklošič, naj mu pomagam pri slovenskem slovarju. Naj vpišem vanj vse besede, ki so mi znane, katerih pa v slovarju ni, in naj zabeležim na vse daljše besede naglas, ki je navaden na Kranjskem. To delo torej ni bilo težavno, neslo pa mi je precej dohodkov. Miklošič je bil z menoj zadovoljen in mi je trud prav dobro plačeval. Drugo in tretje leto pa je pošiljal iz Celovca Janežič (menda po nalogu vladike Slomška) vsakovrstne pobožne knjige, da smo jih prelagali z nemškega na slovenski jezik Žepič, Valjavec in jaz. S tem poslom smo se bavili samo zvečer, ko smo dogotovili vse druge opravke. Plača ni bila slaba. Če smo bili le količkaj pridni, zaslužili smo si lahko na dan vsak po tri goldinarje, kadar pa smo se bolj potrudili, tudi po pet goldinarjev. V zgodovinskem semenišču me je doletela že drugo leto mala ustanova letnih 60 gld., Janežič pa mi je poslal za neko novelo 25 gld. nagrade. Največ dohodkov sem imel tretje leto. K

meni je prišel primorski Slovenec Legiša in me prosil, da bi mu pomagal pripraviti se za izpit iz zgodovine. Služil je prej več let za domačega učitelja pri neki zelo bogati rođovini. Pri njej se je nalezal denarja. Zdaj se je hotel izučiti za gimnazijskega profesorja. Razpravljaj sem ž njim najvažnejše dobe obče zgodovine in prejemal za ta trud sijajno nagrado. Vselej je dal prinesiti tudi bokal najboljšega vina, ki se je moglo dobiti v obližju. Po takem sem imel na Dunaju dovolj prihodkov za vse svoje potrebe, dasi nisem prejel od nikoder nobene podpore. Ali prvo leto sem pa živel tudi na vso moč varčno. Potrošil sem samo 120 gld. Lačen nisem bil nikoli, ali na zabave seveda nisem mogel misliti. Drugo, še bolj pa tretje leto sem si smel privoščiti že lahko kak priboljšek. Ob nedeljah sem mahnil v društvu svojih prijateljev kam na deželo, kjer smo se krepčali tudi z vinom in pečenko. Včasi sem šel celo v dvorsko gledališče, vsak dan pa v Gerlovićevo kavarno, v kateri so se zbirali vsi slavjanski akademiki razen Poljakov. V njej smo sedeli kdaj po več ur in pretresali dnevna, politična vprašanja, posebno pa tudi naše literarno življenje. Razen mene so se udeleževali teh pomenkov Cigale, Podgorski, Jeriša, Bohinec, Jenko, Novak, Plemel, Vojska, Bučar in Navratil, ki je bil dobil v nekem ministeriju službo. Ta nas je razveseljeval vsak teden enkrat z najnovejšimi dunajskimi „vici“, ki jih je zvedel v svoji službeni pisarnici od tovarišev. Te dunajske šale so bile često jako kosmate in neprikladne za nežna ušesa. Rodilo se jih je vsak dan brez broja. Dokazovale so očitno, da stoji nravna temperatura na Dunaju precej nizko.

Izmed mojih dunajskih profesorjev mi je imenovati najprej Miklošiča. Razlagal nam je staroslovensko slovnico. Čitali in tolmačili smo pri njem tudi „Slovo o polku Igorja“ in nekaj strani iz Nestorja. Razlaganje njegovo je bilo jako suhoparno in ni moglo nikogar navdušiti za prekrasni jezik Cirilov in Metodijev. Najbolj se nam je zameril Miklošič s tem, da ni hotel govoriti po slovenski. S Hrvati in Srbi se je pomenkoval rad po ilirski, s Poljati po poljski, z nami pa je vedno le nemškutaril. To nesramno preziranje našega jezika je moglo imeti samo dva vzroka. Ali ga je tako zaničeval, da ni hotel govoriti jezika svoje matere, ker se je sramoval, ali pa našega pismenega jezika ni dobro znal in se torej ni hotel blamirati. Ta dva vzroka sta oba enako grda in podla in zato ostane na Miklošičevem imenu na vse veke žig sramote. Filologi naj ga slobodno časte s kadilom, kajti je bil te časti tako vreden kakor nobeden izmed njegovih vrstnikov. Mi rodoljubi pa ga ne moremo

in nočemo spoštovati in ljubiti, smatramo ga za izgubljenega sina naše matere Slavije. Staroslovenščine sem se učil na Dunaju le površno, ker sem imel preveč drugih poslov. Resno in temeljito sem sem se jel baviti ž njo šele na Reki. Izpit za profesuro sem namenil narediti iz zgodovine in zemljepisja. Občo zgodovino nam je predaval Prus Gravert, majhen, grbast možiček, čigar bistra glava pa je bila polna najglobokejše učenosti. Poslušal sem ga z velikim veseljem. Avstrijsko zgodovino pa nam je razkladal tirolski duhovnik Jaeger, in to prav racijonalno, objektivno, brez tesnih klerikalnih nazorov. Posebno obširno je razpravljajal ugovore naše vladarske rodovine z ogrskimi in češkimi kralji, in to je bilo tudi potrebno za njegov predmet, kajti stoji avstrijska monarhija baš na temelju ugovorov s tema dvema kraljevinama. Poleg svojih dveh glavnih predmetov sem se učil tudi klasično filologijo, sosebno grški jezik, v katerega sem se bil ves zaljubil. Grško slovnico sem premagal že prvo leto, drugo sem jel čitati klasike, najprej Ksenofontovo „Anabazo“, potem druge njegove spise. Prebral sem sčasoma v originalu vso Odisejo; dober del Ilijade, Herodota in Platonovih dialogov. V kolegiju pa smo prelagali in tolmačili dve drami Sofoklejevi in dve komediji Aristofanovi („Oblaki“ in „Ose“). Silno me je zanimala tudi zgodovina grške filozofije, katero nam je razlagal kaj lepo Prus Bonitz. Čital sem o njej tudi nekatere knjige in se seznanil precej dobro z grškim modroslovjem, katero se mi je izredno priljubilo in mi ugajalo. Nikakor pa ne morem dati take hvale nemški filozofiji, s katero sem se tudi nekoliko ukvarjal. Spoznal sem sisteme in glavne nazore Kantove, Schellingove, Fichtejeve in Heglove. Zadovoljil me ni nobeden. Mnogo preglavic mi je delala že vražja terminologija teh švabskih modrijanov. Pogrešal sem tudi jasnosti nazorov in logičnosti dokazov. Takrat je slovel najbolj Hegel. Za moj slabi slovenski želodec je bil neprebaven. Strašno me je razkačil njegov pangermanski šovinizem. Mislim, da pripoveduje Mickiewicz v svoji zgodovini slavjanskih literatur, da so hodili Hegla povpraševat poljski poslušalci, je li človeška duša brezsmrtna ali ne. Odgovarjal jim je tako frazasto in megleno, da so nekateri potem trdili, da veruje, drugi pa, da ne veruje v to brezsmrtnost. Isto so izkusili vsi, ki bi bili radi izvedeli, če veruje v osebnega Boga ali ne. Za tako filozofijo se Slavjan bogme ne more lahko navdušiti. Kar je meni znano, ni našla nemška filozofija dozdej še nobene velike resnice. Ker sem se mučil z njo le površno, ne morem izreči o njej nobene temeljite sodbe. Toda to pa vem za gotovo, da

sreče človeškega rodu ni pomnožila ne za toliko, kar je za nohtom črnega.

Razen potrebnih študij sem se bavil kolikor toliko tudi z lepovslovjem in politiko. Marljivi rodoljub Janežič je začel izdajati v Celovcu „Slovensko bčelo“, v Ljubljani pa je izhalal po smrti drugih naših listov „Ljubljanski časnik“, katerega urednik je bil duhovnik Potočnik. Jaz sem stopil med sotrudnike v obeh listih. Butila mi je v glavo smešna misel, da se spravim na Pegaza. Ker mi priroda ni dala nobene žilice za pesnikovanje, sem ga jahal jako nespretno. Zveržil sem oblego Metuluma, prevod prvega speva Ilijade in še nekatere druge malenkosti, eno vem da v slavo svoji Radoslavi. Homerja sem prelagal tako svobodno, da sem često zanemarjal nalašč cezure, dasi sem dožbo vedel, kje jim je biti. Dejal sem si: Kaj bi se človek vezal pedantsko na pravila tujih diktatorjev. Slovenščina zdeluje lahko i brez cezure. Moj prevod je bil torej nekoliko verzificirana slaba proza. Sploh se mora imenovati vse, karkoli sem pisal v verzih, „literarischer Schund“, ali po domače s m e t i in p l e v e. Nekoliko boljši so bili moji prozaični spisi. Novelo „Arov in Zman“ sem priobčil v „Sl. bčeli“. Ker sem vsebino njeno popolnoma pozabil, ne morem povedati, če je kaj prida ali za nič. Janežič je bil ž njo zadovoljen. Mojo „Oblego Sigeta“ je prinesla tudi „Bčela“, „Novice“ pa mojo „Sedemletno vojsko“. Ta spisa sta oba kompilacija iz nekaterih nemških knjig, ki niso bile strogo znanstvene. Njiju vrednost je torej jako dvomna. Jezik „Oblege Sigeta“ pa so moji dunajski rojaki sploh hvalili. O obeh spisih mislim jaz tako, da ju ni vredno iznova kje natisniti, ker sta preveč dijaško delo. V „Ljubljanski časnik“ sem pošiljal pridno svoje „narodne pripovedke“. Če se ne motim, je prinesla nekatere tudi zamrla „Slovenija“ (tiste iz Bistriške doline). Te pripovedke niso brez vrednosti. Mogle bi se zopet natisniti z naslovom: „Narodne in polunarodne pripovedke“ in z mojim predgovorom, v katerem bi pojasnil pomen tega naslova. Nekatere teh povesti sem zapisal tako, kakor sem jih slišal. Večkrat pa sem zvedel le ulomke iz narodnih pravljic, ki sem jih dopolnil potem po drugih pripovedkah ali saj v narodnem duhu in po narodnem načinu. Nekatere pripovedke sem pa podaljšal s svojimi dodatki. Izmed vseh se je prikupil čitalcem najbolj „Glasanbog“. Zanj sem porabil več narodnih pravljic in poročil, ali tako svobodno in subjektivno, da je ta precej dolga povest mnogo bolj moja nego narodna. Isto se mora reči tudi o „Zlati hruški“, katere je prišla na svetlo samo prva tretjina. Druge

tretjine urednik Potočnik ni hotel priobčiti, ker so se zgodbe vršile v — nebesih! Zadnjo tretjino pa bi bila brez dvojbe prepovedala policijska cenzura, kajti je bila polna očitnih napadov na reakcijo, ki je zavladala v Avstriji, in bolj skrivaj tudi na zloglasnega ministra Bacha.

Čital sem na Dunaju poleg zgodovinskih in zemljepisnih knjig tudi precej leposlovnih in političnih spisov. Seznaniti sem se hotel zlasti s tistimi nemškimi pesniki in pisci, ki so se rodili in vzgojili v Avstriji, torej z Zelencem (Anastazijem Grünom — Tonetom Auerpergom), z Lenauom, Grillparzerjem, Stifterjem i. t. d. Stifter mi se je najbolj priljubil radi svojega prekrasnega, originalnega sloga in jezika in velepoetičnega risanja prirode. Grillparzerja postavljajo zdaj mnogi nemški kritiki precej za Schillerja in Goetheja. Mene je dolgočasil, morda zato, ker sem imel takrat mnogo drugih nujnih opravkov in sem ga čital torej prenašlo, z razmišljenim duhom. Anastazija Grüna pa jaz ne maram in ne maram. Kar kvasi v svojih liberalnih pesmih, ni zajemal iz svojega srca, nego iz prepovedanih spisov nemških svobodnjakov. Brezdušnega zatiralca slovenskih kmetov se noben rodoljub ne more spomniti drugače kakor z gnusom in zaničevanjem. Omeniti moram še znamenito knjigo „Lebensphilosophie“, ki jo je spisal Galbe. Pisatelja sem poznal tudi po obrazu. Bil je profesor v pravoslovnem oddelku dunajske univerze. Vlada ga je suspendirala in zapodila, ker je razlagal preveč svobodno in — resnično! Njegovo ne debelo, ali duhovito in poetično knjigo sva brala z Žepičem vred. Zabavala naju je prekrasno, obenem pa tudi potolažila in poučila, da sva mogla verovati zopet trdno v brezsmrtnost človeške duše.

Na Dunaju sem čital tudi Voltaireja in Rousseaua, Voltaireja samo par knjig, ali dovolj, da sem spoznal njegov ogromni genij, kakršnih nam zgodovina ne oznanja mnogo. Izreči pravilno sodbo o njem, ni prav lahko. Voltaire ni bil ateist, in kar jaz vem, ni napadal nikdar jedra krščanske vere — ljubezni do Boga in do bližnjega. Njegova uničujoča satira je bila naperjena proti cerkvenim dogmam in šegam. Ni čudo, da ga klerikalci obsojajo huje nego vse druge svoje sovražnike in ga mečejo brez milosti na dno pekla v najbolj vročo žerjavico. Ne da se tajiti, da je s svojim duhovitim roganjem razžalil mnogo milijonov rimskih katoličanov. Ali po drugi plati pa vendar ne smemo prezreti, da je Voltaire z vso silo svojega mogočnega duha napadal in podiral tudi praznoverje, ki je pravi veri veliko bolj nevarno in škodljivo nego brezverstvo, ker ji jemlje

vso svetost ter jo kazi in dela iz nje smešno in ostudno karikaturu. Radi te velikanske zasluge se morajo Voltaireju mnogi grehi odpustiti. — Rousseaua sem prebral vsega, nekaj na Dunaju, nekaj v Varaždinu, nekatere spise in poglavja še po večkrat, n. pr. „Socijalni ugovor“ in „Savojskega vikarja“, ki je v njegovem „Emilu“. Nemogoče mi je povedati, kako silno so me ganile, zanimale in navdušile vse njegove knjige. Najbolj mi je imponirala odkritosrčnost, da razklada brez ovinkov vse svoje predrzne nazore in velike grehe. Farji ga ne sovražijo tako kakor Voltaireja, dasi je še veliko bolj nevaren njih brezbožnim in hinavskim težnjam. — Izmed drugih tujih literatur moram imenovati Šveda Tegnérja, čigar velepoetični „Fritjof“ mi je podaril par jako prijetnih ur. — O slovstvu inih slavjanskih bratov sem dobil prve pojme tudi na Dunaju. Bral sem biografijo Gogoljevo in vsebino njegovih „Mrtvih duš“ in tudi nekoliko pesem Puškinovih v nemškem prevodu (menda Bodenstedtovem). Nemci niso hoteli priznati Puškinove originalnosti. Razglašali so ga za nadarjenega učenca in posnemalca Byronovega. Rusi jim pa ugovora niso ostali dolžni. Izmed vseh slavjanskih knjig pa smo se tista leta zabavali najbolj marljivo s „Kraljedvorskim rokopisom“. Napadi nanj niso hoteli ponehati. I med Čehi se je pojavljalo čimdalje več kritikov, ki so mu tajili starinstvo in trdili, da je plod XIX. veka in povod rojstvu da so mu dale Vukove srbske narodne pesmi. Mene je ta prepir kaj malo brigal. Poezija tega „Rokopisa“ se mi je tako priljubila, da mi je bilo povse enako, je li iz zgodnjega srednjega veka ali iz XIX. stoletja. Slovenci smo dobili tisti čas že tudi lepi prevod tega češkega bisera, izdelal ga nam je sloveči pisatelj Podgorski. Jaz sem čital z istim veseljem i original i prevod. Nekatero pesmi sem se naučil na pamet in jih znam še dandanes.

(Dalje prihodnjič.)

Po potih tujih . . .

Po potih tujih blodi duša moja,
 ljubimca išče tih, premil obraz . . .
 nejasen dan leži na zemlji,
 noči se bliža pozni čas . . .
 Zaspale trudne bodo želje moje,
 umrlo hrepenenje sred srca . . .
 ljubezen svetlo zagrnila
 bo temna noč brez upov, brez zvezda.

Kristina.

Poslednji dnevi Štefana Poljanca.

Literarna povest.

Spisal Ivan Cankar.

(Dalje.)

lahkim srcem in dolgimi koraki je šel po ozki ilovnati stezi preko polja, čez holm, in je došel v vas ob istem času, ko se je ustavil voz pred hišo. Brat Jakob je pozdravljajal sosede, ki so se odkrivali spoštljivo, mati je šumela pred njim v nedeljski obleki in ni se ji mudilo v vežo, oče je peljal voz na dvorišče.

„Tam prihaja pa še Štefan!“ je zaklical sosed.

„Štefan, Štefan!“ je zavzdihnila mati in je stopila na prag. „Z eno roko Bog blagoslavlja, z drugo kaznuje; on ve zakaj!“

„Njega samega je kaznoval najbolj; na tem svetu in ga bo na onem svetu!“

Brat Jakob je stopil za materjo v izbo.

„Med kosilom bodo molčali!“ se je tolažil Štefan in je stopil za njima.

Sestra je prišla iz kuhinje z golimi rokami in vsa razgreta. Obrisala si je roke ob predpasnik in je pozdravila Jakoba s smehljajočim obrazom in veselimi očmi.

„Pa vendar res ne ostaneš samo dva dni doma, Jakob?“

„Dolžnost, Manica, dolžnost! Zmerom sem ti pravil: dolžnost je prvo na svetu in še celo dolžnost do Boga in njegove službe!“

„To je merilo name!“ je pomislil Štefan in si je svaljkal cigareto.

„Kadi pa tudi še zmerom!“ je zamrmrala mati, ko je pogrnjala mizo s snežnobelim prtom.

„Kaj si ti tukaj, Štefan?“ se je ozrla sestra. „Odkod pa ti?“

„Na cesti so me pobrali.“

„Ali boš z nami kosil?“

„Pravijo.“

Sestra se je vrnila v kuhinjo; oče je stopil v izbo in je sedel takoj za mizo. Nasmehnil se je široko in je pomežiknil.

„No, zdaj pa še ti kaj povej, Štefan! Dolgo te že nismo videli, dolgo že nisi pisal po denar. Ali si zadel v loteriji?“

„Ne še!“ je odgovoril Štefan mirno in si je mislil: „Pred kosilom se ne bom prepiral, saj je potem še zmerom čas!“

Tudi Jakob je sedel za mizo, naslonil se je na stol in je položil bele, okrogle roke na kolena.

„Ne šalite se, oče!“ je izpregovoril, „zakaj resne so te reči. Jaz obžalujem izgubljenega človeka, ali pa ga obsojam; ne smajem se mu nikoli.“

Štefan je stal ob oknu in je pušil in čakal kosila.

„Kako je to čudno!“ je premišljeval. „Tako daleč so mi ti ljudje, ki sem jih nekdanj od srca ljubil, da me ne zaboli več nobena njih beseda in tudi misel ne. Čisto nič me ne boli, da jih vidim in slišim poslednjikrat, in bolj mi je na skrbi, če se je Manici potica posrečila ali ne.“

„Zakaj ne odgovoriš, Štefan?“ se je okrenil Jakob proti oknu.

„Ali si me kaj vprašal?“

„Povej mi no, Štefan, kaj pa misliš?“ se je razsrdil Jakob in je zardel. „Kaj te nič ni sram?“

„Če bi me bilo sram, Jakob, bi si samo srce težil in še bolj nerodno bi mi bilo, kakor mi je. Kdor se napravi na dolgo pot, si ne naloži pretežkega brašna, drugače ne pride daleč.“

Nejevoljen se je obrnil Jakob; sestra je odprla duri in je postavila na mizo prvo skledo.

Mati je srebala juho in se je ozrla postrani na Štefana.

„Kako lep bi bil ta dan!“

Štefan je bil nekoliko zatisnil oči, kakor človek, ki se ne meni za nikogar nego za svoj krožnik.

„Kam pa si namenjen, Štefan?“ je vprašala sestra.

„Zdaj nikamor, ampak precej po kosilu pojdem.“

„Prav!“ je pokimal oče in Štefan se je skoro prestrašil njegovega obraza. Trd je bil in sovražen, kakor iz temne grče iztesan. Štefanu se je zdelo, da je bil nekoč prijazen ta obraz, in čudil se je.

Kosili so molče; ko je rezala mati potico, so se ji zasolzile oči.

„Tako sem bila vesela tega dne, ko sem se oblačila, da bi ti šla naproti. Zdaj pa je vse tako pusto, kakor da bi bil zunaj dež.“

Ozrli so se na Štefana: mati, oče, brat in sestra.

„Tako pride človek, sam ne ve kako in odkod, in moti svetost rodbinskega življenja!“ je pomislil Štefan. Zgrabil je kos potice in ga je vtaknil v žep, izpil je kozarec vina, nato je vstal.

Sredi sobe je počakal za hip in se je ozrl po omizju. Gledali so na prt in molčali. Štefan se je okrenil, odprl je duri in je šel.

„Še pokrižal se ni!“

„Še Bog povrni ni rekel!“

Obrazi so se zjasnili, solnce je posijalo v izbo; oči matere, očeta, brata in sestre so se srečale, polne resnične, globoke ljubezni. Sestra je vstala in je nesla v kuhinjo njegov krožnik in kozarec.

„Ni treba, da bi bil v hiši njegov spomin.“

Štefan je šel v krčmo. Krčmar ga je pozdravil napol prijazno, napol s prezirljivim nasmeškom.

„No, kako je, krčmar?“ ga je ogovoril Štefan in se ni zmenil za prezirljivo prijaznost. „Ali sem še vreden kozarca?“

„Še zmerom; kar je bilo lani, je pozabljeno. Vsako leto umijem duri!“ se je zasmel krčmar. „In zdaj je gospod Jakob doma.“

„Doma je; pravkar je kosil.“

Štefan je pogledal krčmarju v obraz in obšla ga je prijetna misel.

„Glej, na Jakoba se zanaša. Kaj, ko bi se zanesel nanj tudi jaz? Res je sicer, da je velik prasec, ampak prasca se ogibljem, gnjati pa ne zaničujem in nihče mi ne more očitati, da ravnam ne-spodobno.“

Pil je, ob vinu pa je pisal pismo, ki ni bilo njegovim mislim čisto nič podobno. Tako se človek privadi posebnemu slogu in priljubljenim besedam, ki jih redi in izrablja kakor domačo živino. Misli nikakor ne sodijo v tisti slog; slog jih pogoltno in jih izpremeni popolnoma.

Pismo je bilo pisano zelo resno in otožno; govorilo je o slovesu, o poslednjem pozdravu, izgubljeni mladosti in drugih grenkih rečeh. Razcapan fant, ki se je klatil po cesti brez opraviila, je prinesel odgovor in tam je bilo zapisano:

„Kdor zataji Boga, ga Bog zataji. Kdaj boš že nehal svoje hudičevo življenje? Doto si zapravlil ne enkrat, temveč dvakrat in zdaj bi se rad redil ob tujih žuljih. Jaz pa ti pravim, da sem te sit in da se mi ne prikaži več pred oči. To je bilo zadnje tvoje pismo, pismo, ki sem ga bral, odslej ne odprem nobenega več. Kar ti pošiljam, sem vrgel skozi okno v blato; dal naj bi ga bil rajši beraču, ki bi molil zame. Zapil boš in požrl in boš obležal v jarku. Le tam ostani, odrešeni bomo!“

„Kako se je razjezil!“ je pomislil Štefan in se je popraskal pod nosom. Denar, ki je bil zavit v pismo, je spravil previdno, da bi ga ne ugledal krčmar.

„Nikoli bi si ne bil mislil,“ je premišljeval v svojem srcu, „da se morejo ljudje tako popolnoma izpremeniti. Ljudje in kraji — ves svet ima drugo lice, kakor da sem bil vdrugič rojen. Nekoč sem ljubil te ljudi, in če bi me bil kdo odtrgal od njih, bi bilo razparano moje srce. Njih obrazi so isti kakor prej, morda še bolj ljubezni vredni; toda glej, komaj pod pazduho me je poščegetalo, ko sem se poslavljal za zmerom. Nekaj je izginilo, Bog vedi kaj; izpremenili so se, Bog vedi na kak čudežen način.“

Slonel je s komolci na mizi, gledal na politi prt in premišljeval.

„Tudi kraji so se izpremenili. Nekoč je živelo to polje v vseh mojih sanjah; kadar sem si zaželel, da bi mi bilo prijetno pri srcu, sem ga ugledal z zatisnjenimi očmi; in kadar je zakoprnelo moje srce, je zakoprnelo v te puste laze. Zdaj se poslavljam od njih, kakor od štacije, kjer je stal vlak pet minut. Jako čudno!“

Ozrl se je skozi okno. Deset korakov pod krčmo je tekla voda; velik plav je ležal ob bregu in plavci so nakladali les.

„Kakor nalašč!“ se je razveselil Štefan in je izpil.“ Pot je dolga, voza ni.“

Vstal je in se je napotil na breg.

„Kdaj pa odrinete?“

„Precej.“

„Ali bi me vzeli s seboj?“

„Zakaj ne, ko gre z vodo! Kako da ti ni oče napregel?“

„Pripeljal je Jakoba iz mesta, pa kobila še ni spočita.“

Plav je odrinil od brega. Štefan je legel na klade in je položil roke pod glavo. Gledal je v nebo, ki se mu je zdelo zmerom bolj svetlo in prostrano; bela in pisana trepetajoča luč je deževala z njega. Narahlo se je zibal plav, valovi so šumeli zamolklo, kakor iz velike daljave se je glasilo šepetanje polja, ki se je razprostiralo ob obeh bregovih; iz trstja in vrbovja se je vzdignil včasih rezek klic in zafrfotale so nevidne peroti. Štefan je zadremal.

(Dalje prihodnjič.)

Anton Linhart.

Spisal Makso Pirnat.

(Konec.)

svojem delu pravi Linhart:

„Sedaj še nekaj o mojem delu, ne, kaj je, ampak, kaj želim, da bi bilo — bo naj več nego kronologičen izpisek; spremlja naj razvoj človeštva v tem malem delu Evrope (in kateri del je v tem oziru majhen) skozi

vrsto neskončnih dogodb; zasleduje naj, kako so vplivali ti dogodki na meščansko stanje prebivalstva: izogniti se ne sme tudi grozovitim prizorom, ako so povzročili važne revolucije; bati se ne sme suhoparnih raziskavanj, na katerih podlagi postavi uporabne trditve; združi naj vzroke in posledice usode onih narodov, ki so tukaj stanovali ali tod skozi potovali; bo naj končno zgodovina avstrijskih Slovanov na jugu. — Bo li dosegla zgodovina ta namen? Ne vem; moj namen prekaša moje moči. — Rabil sem starogrške pisatelje, nekatere v prevodih, in novejše zgodovinarje, katerih ne imenujem vedno. Napakam se skušam izogniti. Uporabil sem tudi starorimske napise in spomenike; v drugem delu sem se naslanjal tudi na jezikovne sledove. Pogosto pa je moj vir narava sama. Delo sem razdelil v razne dobe z ozirom na deželo in narode, ki so stanovali v njej. — Dodal sem zemljevid Kranjske in sosednjih dežel. Veliko se zahteva od zemljevida. Na en pogled naj pokaže razvoj dežele tekom več stoletij: rabil sem trojno pisavo, da se tako ločijo *a*) kraji pred Rimljani, *b*) kraji, ki so nastali za Rimljanov, in *c*) sedanji kraji. — Ime „Kranjska“ sem rabil zaradi jasnosti in kratkoče že v dobi, ko še ni bilo dežele pod tem imenom. — Večkrat sem posegel preko mej dežele. Zakaj? Težko je pisati zgodovino samo ene dežele. Treba se ozirati na zgodovino sosednjih dežel. Zgodovina kake dežele same je v strogem pomenu nemogoča. Red in zveza vladata v celi naravi. Vzrokom slede posledice. Vzrokov pa, zakaj je narod postal to, kar je, ne pa kaj drugega, ni vedno najti pri narodu samem; treba jih izvečine iskati pri drugem narodu. Potem, menim, je neizogibno, da mora zgodovinar pisati na širši podlagi.“ Končuje pa Linhart z značilnimi besedami: „Z veseljem

se podvržem najstrožji sodbi. Ako pri tem tudi jaz kaj izgubim, pa pridobi resnica.“ Uvod je spisal dne 1. maja leta 1786.

Razdelil pa je prvi del v te-le odstavke: I. Prvi sledovi ljudstva v deželi. II. Stanje dežele in njenih prebivalcev pod lastnimi zakoni. III. Dogodki dežele in prebivalcev do podjarmljenja po Rimljanih. IV. Stanje dežele in prebivalcev pod Rimljani. V. Zgodovina dežele pod Rimljani do naselitve kranjskih Slovencev. VI. Dostavek: rimski napisi in spomeniki na Kranjskem in v obližju Kranjske.

Drugi del Linhartove zgodovine popisuje zgodbe Kranjske od prve naselitve kranjskih Slovanov do podjarmljenja po Frankih. Dodan je zemljevid stare Karantanije in pregled slovanskega pravopisa. — Na svetlo je prišel leta 1791. in obsega 368 str. (razen tega še naslov 2 str., posvetilo 4 str., pregled naročnikov 7 str. in uvod 10 strani).

Linhart je poklonil drugi del grofu Ivanu Nepomuku Gaisrucku, predsedniku Kranjske. Posvetilo se glasi: „Vaši prevzvišenosti je izročen blagor naroda, čigar zgodovino podajam. Brez lastnega glavarja, osirotel osem dolgih let, vidi ta narod v svojo sredo prihajati Vašo prevzvišenost, da, od previdnosti poslani, pospešujete njegovo dobrobit. — Na potu k temu plemenitemu smotru bo Vaša prevzvišenost pač z milostnim očesom zrla na trude uradnika, ki ga vodi ljubezen do domovine preko meje njegovih službenih dolžnosti.“

Sledi zapisnik subskribentov; njih število znaša 135.

V uvodu pravi pisatelj: „Naposled prihajam do Slovanov na jugu Nemčije. Temu deblu slavnega naroda sem posvetil v prvi vrsti svoje napore. — Davno je že učeni svet edin v tem, da so se Slovani razširili kakor noben drug narod; da so, preden je vedel o njih Rim in Bizanc, bili mogočni, snovali države in jih razdirali; da posedajo še sedaj pol Evrope in Azije, da ne zasluži nobeno ljudstvo tolike pozornosti od strani zgodovinarja, modroslovca in državnika. — Da so med narodi avstrijske monarhije Slovani po številu in moči najodličnejši, da bi se morala Avstrija prav tako imenovati slovanska država kakor Rusija, ako bi bila v državoslovju navada, vsoto združenih moči, na katerih sloni mogočnost te države, imenovati po največji enakovrstni moči, na to se je doslej premalo oziralo. Ako se hočeš o tem prepričati, poglej od Jadranskega morja preko Notranje Avstrije, Ogrske in pridruženih kraljestev — s postranskim pogledom proti vzhodu — skozi Galicijo, Vladimirijo, Šlezijo, Moravsko, Češko

preštej potem milijone Slovanov in preudari, „kaj so Slovani za Avstrijo, kaj lahko postanejo.“

O imenu ilirski razpravlja Linhart tako-le: „Učeni možje naj ne uveljavijo imena, ki je brez pomena v slovanski literaturi, odkar je kritika pojasnila njene temne strani. To ime je: ilirski narod (jezik, dvorni urad). Sedaj ni Ilirije več. V širnih avstrijskih deželah ne stanujejo nikaki Iliri, izvzemši kopico Klementincev (ki so prišli leta 1737. iz Albanije in se naselili v Sirmiji ob Savi v petih vaseh). Slavonci, Hrvatje, Dalmatinci, njih bratje v Banatu, na Ogrskem in Sedmograškem niso Ilirci. Oni so Slovani, ki so posedli v VI. in VII. stoletju nekdanjo Ilirijo in pomagali pregnati stare prebivalce v Albanijo. Tam med Jonskim morjem in Macedonijo, med Črno goro in Neokasiro, tam stanujejo stari Ilirci. Sami sebe imenujejo Skipetare. Njih jezik ni slovanski. Oni so poseben narod, ki se ne sme zamenjati niti s Slovani niti z drugimi evropskimi narodi. — Torej Skipetari, ne pa Slovani v Slavoniji, Hrvaški, Dalmaciji itd. so potomci starih Ilircev. Slovanski zgodovinarji so zlorabili ime iz nevednosti, ali iz gizdavega domoljubja, ali zapeljani od imenitnosti; hoteli so dati slovanskemu narodu, čigar stara zgodovina jim je bila temna, v zgodbah in delih tega nekoč tako imenitnega naroda slavno preteklost. To krivo mnenje je zašlo celo v slavni slovar, ki ga je izdala carica Katarina (l. 1786.); med 200 evropskimi in azijskimi jeziki se ondi imenuje tudi ilirski kot slovansko narečje. — Moji bralci opazijo, da nisem delal Skipetarom v Albaniji nikake krivice. Ako imenujem ilirske Slovane, ne mislim Ilircev, ampak Slovane, ki stanujejo po stari Iliriji. V tem zmislu imamo tudi navado govoriti o nemških Slovanih, o ogrskih Slovanih.“

Nadalje pravi: „V allgem. deutsche Bibliothek“, 2 St. des 92. Band. Berlin 1790, se mi po krivici očita, da ne smatram imena Slovana za izvorno, ko vendar dokazujem, da je Slovan nastalo iz sela (glej I. del str. 396. moje zgodovine). Ime je izvorno, koren se nahaja v jeziku. Isti kritik trdi, da so po mojem mnenju bili Vendi Nemci (deutsches Stammvolk). — Pač je bil čas, ko so bili Nemci, Slovani, Grki, Latinci en narod, potem so se razcepili; to se da dokazati iz jezika. — Ako pride moj „Versuch“ v roke Gebhardiju (v Lüneburgu), preden konča svojo „Geschichte aller Wendisch-Slavischen Staaten“, pač ne bo zamolčal notranjeavstrijskih Slovanov, kakor je to storil v predgovoru str. XIV.“ —

Končno izreka zahvalo Karlu Gottlobu Antonu (v Görlitzu), ki mu je pomagal najti v jeziku bogat vir zgodovinskih resnic, Bre-

kerfeldu (v Altenburgu) in Kumerdeju v Celju, ki ga je prijateljsko podpiral v ustnih razgovorih, dokler je bil še v Ljubljani.

Uvod je spisal dne 15. novembra leta 1791.

Drugi del razpada v ta-le poglavja: I. Kranjska od Konštantina Velikega do ustanovitve nemškega gospostva v Italiji na razvalinah zahodnega cesarstva. II. Kranjska, deloma vladana, deloma zatirana od nemških narodov, do Karla Velikega. III. Razmotrivanje o stanju starih Slovanov na Kranjskem. To prezanimivo poglavje zavzema večino drugega dela in ima te-le pododdelke: izvir narodnosti; splošna imena; posebna imena ljudstva in dežele; nekaj najstarejših prebivališč in gradov teh Slovanov; postava Slovanov; značaj ljudstva; oblika vlade, zakoni; vojskovanje Slovanov; vera; bogoslužni obredi; običaji pri ženitvanjih in rojstvih; navade ob smrti, pogrebi; hiše, oprava; živež; obleka; zabave; lov, živinoreja; poljedelstvo; rudarstvo; rokodelstva, umetnosti in trgovina; prosvetno stanje; nazori o naravi.

Linhartovo delo je prva kritična zgodovina naše dežele. Razna mesta iz obeh uvodov nas uče, kako zdrave nazore je imel Linhart v zgodovinopisju, nazore, ki so še danes obče veljavni. Ista mesta iz uvodov pa nam tudi pričajo, da je pisal Linhart svojo zgodovino s slovenskega, še več, s slovanskega stališča. In kako navdušeno razpravlja zlasti v II. delu o davni preteklosti našega naroda! Res, da nekatere njegove trditve ne veljajo več, da je kriva marsikake njegova etimologija. Vendar pa ostane njegovi zgodovini zagotovljeno častno mesto med enakimi deli v naši deželi, in v resnici moramo obžalovati, da mu ni bilo dano, da bi bil nadaljeval svoje delo do novejših časov. Prezgodnja smrt mu je izbila pero iz roke. —

Bogato znanje domače zgodovine je Linhart tudi dokazal v obširni spomenici kranjskih stanov do cesarja Leopolda; spisal jo je leta 1790. Istega leta je priredil za stanove točen, obširen popis davkov za Jožefa II.

Da je pa Linhart zastavil svoje večje pero tudi v maternem jeziku, do tega ga je pripravil blagi baron Žiga Zois. Kakor nam je Zois v Valentinu Vodniku vzgojil našega prvega pesnika, tako nam je v Linhartu obudil prvega slovenskega dramatika.

Kaj je napotilo Zoisa do tega? Konec osemnajstega stoletja so v ljubljanskem gledišču nastopali laški pevci. Večkrat sta laški pevec ali pevka nenadoma prekinila z laškim ali nemškim tekstom in nadaljevala slovenski. Dotične slovenske vložke je preskrboval

Zois sam. Ob takih prilikah je vselej občinstvo prasnilo v burno odobravanje.

Zois je izprevidel, da bi občinstvo gotovo z veseljem sprejelo slovensko igro. A kje dobiti igro? Zois, ki je imel v takih stvareh posebno srečno roko, se je obrnil do nadarjenega Linharta. Ne zastonj!

Že leta 1789. je Linhart po Richterjevi¹⁾ igri „Die Feldmühle“ priredil svojo „Županovo Miciko“.

Predstavljali so jo prvič dne 28. decembra leta 1789. diletantje iz najboljših ljubljanskih meščanskih krogov.

Vloge so razdelili tako-le: Tulpenheim, žlahtni gospod (suknjar Desselprunner); Šternfeldovka, mlada, bogata vdova (gospa pl. Garzarolli); Monkof, Tulpenheimov prijatelj (dr. Makovic); Jaka, župan (dr. Merk); Micka, njegova hči (gospa Linhartova); Anže, Mickin ženin (dr. Piller); Glažek, pisac (dr. Repič). Šepetalčev posel je opravljal Linhart sam. —

O predstavi je poročala „Laibacher Zeitung“ z dne 29. decembra leta 1789.: „Včeraj so zopet naši prijatelji gledališča stopili na oder in sijajno dokazali, da je tudi kranjski (slovenski) jezik dovolj gibčen, spreten in blagoglasen in da ga je enako prijetno čuti v ustih Talije kakor ruskega, češkega, poljskega. — Igrali so „Županovo Miciko“ ali „Marie, des Dorfrichters Tochter“, pravzaprav znano veseloigro: „Die Feldmühle“, prosto in popolnoma v duhu kranjskega naroda predelano. — Vzoren prevod je dal igri posebno notranjo popolnost in znana umetnost igralcev in igralk je prekosila vse pričakovanje ljudstva. Vam, moji gospodje in gospe te družbe, se ne zahvaljuje iz dna srca le revež (predstavljali so na korist ubogim); ves narod je ponosen na vas in vas bo ovekovečil v zgodovini svojega slovstva in bo rekel: „Ti so bili, ki so položili temelj, da se izpopolni materni jezik, in ki so dosegli, da je sposoben tudi za oder“.

„Laibacher Wochenblatt“ je pisal o predstavi: „Igro so predstavljali zasebni igralci v mestnem gledališču; dosegla je, kakor je bilo pričakovati, splošno priznanje občinstva“.

Igro so ponovili leta 1790. Tedaj je poleg Linharta, Pitterja in dr. nastopil tudi grof Frančišek Hohenwarth. — Istega leta je izšla „Županova Micika“ prvič v tisku; drugo, predelano izdajo je oskrbel dr. Janez Bleiweis leta 1864.; tretjič pa jo je izdal l. 1905. Andrej Gabršček v Gorici. —

¹⁾ Jožef Richter, dramatik in časnikar, rojen 16. marca l. 1748. na Dunaju, umrl 16. junija l. 1813. istotam.

„Županovo Miciko“ so neštetokrat igrali po raznih odrih širom slovenske domovine, najboljši dokaz, kako primerna, kako dobro priravnana je ta igra našim razmeram. —

Leta 1790. je zagledala beli dan že tudi druga Linhartova igra pod naslovom: „Veseli dan ali Matiček se ženi“. Predelal jo je po francoski veseloigri v petih dejanjih „La folle journee, ou le mariage de Figaro“. Izvirnik je spisal Francoz Beaumarchais l. 1784. Beaumarchais je bil eden tistih pisateljev, ki so s svojimi spisi pripravljali veliko francosko revolucijo.

Tip revolucionarja je tudi glavna oseba te veseloigre: Matiček. V zakon želi dobiti hišno Nežiko, s katero skupaj služita pri baronu Naletelu. Stavijo se mu razne zapreke. Na eni strani postopa baron za Nežiko, na drugi se pojavi zakotni pisac Zmešnjava; ta zastopa Smrekarico, ki je bila Matičku svoj čas posodila večjo vsoto s tem pogojem, da jo poroči. Matiček se srečno izmota iz vseh neprilik. Barona vodi neusmiljeno za nos; pri tem mu pomaga seveda v prvi vrsti Nežika, potem dijak Tonček in celo baronova gospa sama. Glede Smrekarice pa se dokaže, da je Matičkova rodna mati, grajščinski oskrbnik Žužek, ki mu je doslej vedno nasprotoval, pa njegov oče. Igra se konča z dvojno poroko. Matiček se oženi z Nežiko, Žužek pa s Smrekarico.

Igra se odlikuje po velekomičnih prizorih, izvirnih šalah, mičnih zapletkah ter po ličnem, narodnem jeziku.

Drugo izdajo Matička je oskrbel s Prešernovo pomočjo Andrej Smole l. 1840.

Kopitar piše v svoji znameniti slovnici o Linhartovih igrah: „Županova Micika in še bolj Matiček našega žal prezgodaj zamrlega zgodovinarja zaslužita, da se izdasta v drugi izboljšani izdaji kot edina omembe vredna spomenika naše posvetne literature.“

Tudi Šafařík hvali obe igri; pravi, da nista prestavi, ampak prosto predelani; da imata narodno, po domače prirojeno snov; uporabljene so v njih narodne šege, zato sta živi sliki kranjskega življenja ob Linhartovi dobi; tudi jezik je vrlo zadet.

Linhart pa ni skrbel le za zabavo svojih rojakov, ampak jim je priredil tudi poučno knjigo, namreč: „Bukuvce od živinskih bolezni za kmečke ljudi“ (predelal jo je po izvirniku živinozdravnika Wollsteina na Dunaju).

Pristaviti je tukaj še treba, da je Linhart kot okrožni komisar prevajal uradne razpise v slovenski jezik.

Možje kakor Linhart, neumorno delavni sami, vplivajo blago-
dejno tudi na svoje znance. Tako je Linhart s Zoisom nagovoril
Vodnika, da je začel z letom 1795. izdajati „Pratiko“. Pomagal je
Vodniku pri sestavi pratike, opravljal je korekturo in sklenil prirediti
izpiske iz svoje nemške zgodovine za pratiko. A sodelovanju nje-
govemu je pri tem koristnem podjetju napravila nepričakovana
njegova smrt nagel konec.

* * *

Konec osemnajstega stoletja je vstajala našemu slovstvu nova
doba. Med zaslužne može, ki so jeli preganjati temo nezavednosti,
ki so skrbeli za pouk, izobrazbo, pa tudi za zabavo preprostega
naroda, spada v prvi vrsti Linhart. Bil je med njimi eden najde-
lavnejših. Pri vsem delovanju pa ga je vodila čista, požrtvovalna
ljubezen do domovine. To nam izpričuje že njegova mladostna pes-
niška zbirka „Blumen aus Krain“, to nam izpričuje njegova navdu-
šeno pisana zgodovina, to nam kažeta z velikim trudom prirejeni
gledališki igri, to njegova knjiga o živinskih boleznih. Bolje ne
morem završiti članka o Linhartovem delovanju in življenju, nego
da navedem one stihe, katere je zložil naš nesmrtni Prešeren za
Linhartov nagrobni spomenik l. 1840., ko so ga popravljali. Glase se:

Steze popustil nemškega Parnasa,
je pisal Kranja zgodbe star'ga časa.
Komu Matiček, Mic'ka, hči župana,
ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
Slavile, dokler mrtvi se zbudijo,
domači boste ga Talijska, Klijska.

Demon.

Noč. Tema črna . . . Les visok
do zvezd preplašenih štrli,
a vrh njega odprl oči
je demon krvavečih rok . . .

Strupen je teh oči pogled:
oskrnil je bogov svetost,
oskrnil je duhá prostost,
s krvjo lernejsko vžgal je svet!...

Vladimir.

Romantiki življenja.

Spisal dr. Ivo Šorli.

II.

rihitel je bil takrat, pred štirimi leti, s hlastnimi koraki iz domovine v veliko mesto in burno odprl duri v življenje. In zableščalo se je pred njim, in nekaj kakor gorke, sladke roke je seglo po njem in ga potegnilo na mehke, dehteče grudi . . .

A potem je prišlo naenkrat in sam ni vedel, ne zakaj ne kdaj da se mu je zazdelo življenje kakor strašen, stoglavi zmaj, ki mu sesa najboljše moči iz telesa, da se podira steber za stebrom v njegovi notranjosti. A vse še bolj trhlo, vse preperelo okrog njega, same razvaline, razširjajoče težek, neprijeten vzduh . . .

Samo včasih je srečal sredi tega gomazenja tudi ljudi, ki so bili vsi čisti in zdravi . . . Ali tedaj mu je bilo le še bolj mučno, in sedel bi bil najrajši daleč proč od njih, kajti bal se jim je biti isto, kar so bili drugi njemu . . . In naslednji dan je šel s topim obžalovanjem kam drugam . . .

Zato je presedel zadnji čas cele večere v ponočnih kavarnah pri kakem oknu, pušil cigarete in gledal skoraj topo ljudi okrog sebe . . . In včasih je prisedla katera izmed žensk k njemu, in ponudil ji je cigareto . . . „Tako!“ si je mislil, ko jo je videl potegovati dim globoko v prsi; „potem te lahko poljubim, če so mi bo hotelo, ko si okužiš usta . . . Nekaj boljši sem še vedno nego drugi; jaz se vsaj zavedam, da sem gnil, in še pri gnilih izenačim vsaj nosove prej . . .“ Nekoč je videl spodaj nekje v domovini v polpijani, elegantni družbi takega-le junaka napraviti prav originalen dovtip: potisnil je z jezikom viržinko kar kratkomalo na levo stran ust, pa poljubil dekle na svoji desnici . . .

Ampak nikomur bi si ne bil upal povedati, zakaj ponuja takim ženskam cigarete, ker je vedel, da je neumno, in nikomur bi si ne bil upal povedati, da se je umaknil čistim dušam le iz dostojnosti . . . Nikomur tudi ni povedal, zakaj zapušča veliko mesto in gre ven v samoto, ker ni maral žaliti svojih prijateljev.

Sicer pa ni šel ven, da bi postal svetnik in puščavnik — šel je, da bi se mu zopet odpočili prenapeti živci, šel je, da bi ubežal

pijavki — življenju in njenemu sesanju, da bi se mu vseh teh krvoločnih ust prosto telo napolnilo zopet s krvjo — da bi se vrnil zdrav in močan in se vgrizel, vsesal potem sam življenju globoko v njegovo opojno kri . . . Toda le na onem mestu, kjer bo hotel on, in le s svojimi usti in ne več s svojo dušo . . .

In zato se je oddahnil tako prosto in globoko, ko je bil dospel sem in korakal prvikrat po pravkar tiho iz zimskega sna vzbujajočem se gozdu. In ves čas s tistim globokim spoznanjem v svoji duši, da je v življenju zunaj vedno tako, da pije kdo iz tebe ali pa ti iz njega, in ves čas z vso sladkostjo zavesti, da je narava edina, ki daje, ne da jemlje in ne da ji jemlješ ti. In vdal se ji je z vso dušo in bal se ni ničesar več, tudi ljudi ne . . . Ah, parkrat je bil spodaj med njimi, med temi dobrodušno topimi, vsakdanjimi malomeščani in nasmehniti se je moral, če se je ozrl na te debele, site ustnice . . . „Glej jih — ščuke . . . Vrgel bi jim kaj, pa bi lovili . . .“ A vstal je rajši in odlazil počasi zopet na grad.

In tudi, ko je došla grofica s svojim možem in otrokom, je ostal miren. Samo gorko mu je bilo ob njej in zazdelo se mu je, da je zadehtelo po vijolicah, odkar je stopala ona tod okrog . . .

Ko ju je videl prvikrat stati zunaj na terasi skupaj in je skakalo njiju kakor angel lepo dete okrog, mu je bilo žal, da mu je povedal grajščak, kako je s tema dvema lepima človekoma. Morda bi sam vendar ne bil zapazil, da je ta vsaj na prvi pogled tako harmonična slika le žalostno slepilo . . .

Spominjal se je zdaj zopet tako živo onega jutra. Sedela sta z grajščakom sama na terasi, ko je prinesel sluga pošto in jo izročil svojemu gospodu. Hlastno je segel starec po drobnem zavitku ter vzel iz njega list in ga prečital. In potem se je zagledal predse in šele čez dolgo časa je pričel počasi:

„Hči mi piše, da pride za vse poletje k meni. Grof je baje bolan na živcih in si privošči šestmesečen dopust, da se tu okrepi. Najbolje je, da vam že zdaj vse povem, ker boste itak videli sami, kako je z mojo hčerjo in njenim sprogom.“

Obmolknil je zopet za hip in gledal mračno predse.

„Videli boste namreč, da ni srečna s tem človekom. Jaz sem ji pravil to že prej, a mi ni hotela verjeti . . . Kakor veste, sem se odpovedal takoj po smrti svoje žene profesuri na dunajski tehniki ter si kupil to grajščino. Ona mi je delala tujino ljubo, dokler je živela, a ko je ni bilo več, se mi je zahotelo spet po domovini. Poleg tega mi je prigovarjal tudi moj brat konzul toliko časa, da

sem se vdal. No, in brat, že takrat ves bolan, se je preselil takoj prvi teden k nam, in živeli smo čez eno leto svoje tiho, zadovoljno življenje tu gori. Naenkrat čitam nekega jutra — dobro se še spominjam, bilo je prvega junija pred sedmimi leti — da se bodo vršili to poletje veliki manevri tu okrog Stranic. Dirnilo me je zelo neprijetno. Moja hči je imela takrat sedemnajst let. Eden izmed vzrokov, da sem prišel tu sem, je bila tudi moja želja, da bi njo odtegnil življenju v tej nezreli dobi ter jo privedel zopet vanje nazaj, ko bo že vedela, kaj je svet in kaj ljudje, ko se izkratka človek, če je sploh kaj na njem, začne že obračati iz zunanosti v notranjost, pri sebi in pri drugih. Tako sem tudi upal, da bo potem znala izbirati izmed moških moža. Pa prišlo je pač tako, in v avgustu smo dobili pet huzarskih oficirjev na grad, med njimi nadporočnika grofa Laturja. Samo en teden so ostali tu, a Selma je bila že „izbrala za življenje“, kakor mi je ta neumni otrok patetično zatrdil, ko so bili odšli.

Tako me je usoda potisnila po sili v vlogo očeta, ki brani svoji hčeri „voliti po srcu“. In igral sem jo, to vlogo, s precejšnjo trdovratnostjo, dasi se mi je ustavljala do skrajnosti. In baš, ker je bila moja lastna hči kriva, da sem postal ves sprt sam s seboj, se je nabiralo v mojem srcu polagoma nekaj proti njej, da sem slednjič z neko zlobno škodoželjnostjo privolil . . . Človek je včasih res čuden: zadnji čas sem se ustavljal že samo zato, da sem se potem vdal s tem večjo ironijo . . .

Grof je naredil name najslabejši vtisk, ne glede na to, da sem jaz sploh proti vsaki mesalijanci. A takrat sem mislil, da ga je moje lepo, kakor jutranji cvet sveže dekle vsaj v resnici omamilo, in da ne sega precej zadolženi razuzdanec samo po mojem denarju . . .

Jaz sem moral vse svoje življenje delati trdo in z velikim samozatajevanjem in upal sem, da sprejme nekoč sad mojega truda spoštljiva roka človeka-delavca. A ker je prišlo drugače, sem porinil s sarkastnim nasmehom delež svoje hčere pred one skrbno gojene, dolge prste . . .

Enega vendar svoji hčeri nisem pridigal zaman: skrivati svojo dušo za svojim obrazom. Ko sta bila prvič skupaj tu, sem se pustil varati celo jaz in mislil sem že, da sem se zmotil. Drugo leto pa je bil gospod grof tisti, ki se mu ni zdelo več vredno spoštovati niti tihega mučeništva mojega nesrečnega otroka; in odtlej je spustila tudi ona krinko s svojega obraza pred menoj.

Dragi Lastan, morda se bo vam zdelo nekoliko čudno, da vam sam kažem s toliko odkritosrčnostjo, kar bi moral poskusiti s svojo

hčerjo vred skriti pred vašimi očmi. A prvič bi grof zopet sam skrbel za to, da vidite resnico, drugič vi niste človek, ki bi se pustil imeti za norca skozi vseh šest mesecev, in tretjič je moje načelo, da rajši sam odkrijem, kar se ne da skriti. Tako si kupim s tem vašo diskretnost, ker do skrivnosti, ki jo komu razgrne človek sam, ima tudi vse pravice.“

In odtlej se mu je revica zasmilila, a nič več. On ji ni mogel pomagati . . . Ne, — na nikogar več vezati svojega srca, niti ne v preveč gorkem sočutju . . . Prišel je sem, da se mu to srce zaceli, in ne, da se zasadijo nove bolesi vanje. —

In zdaj se je zopet spominjal teh svojih sklepov, in grenko samozaničevanje se mu je razlilo čez dušo, ker je bil preslab . . . „In tako sedim tu in se silim k delu, da bi ne premišljeval o vsem, kar se je zgodilo z menoj, in ne morem vendar nič za to, če se zastrmim vsak hip iznova v zrak,“ je zamrmral temno predse.

Na steni je visela njena slika, in počasi se je ozrl nanjo ter jo gledal dolgo, dolgo.

„Ubogo bitje!“ je vzdihnil. „Glej, tako ponujaš svoje srce okrog in prosiš, naj bi ga kdo sprejel. A zopet si se zmotila . . . Pride dan, ko odprem okno in pogledam ven čez to odprto planjavo. In sem izza mej pride do mene daljni glas, in vedel bom, da me je zopet poklicalo življenje . . . In morda zaprem okno hitro in burno. A drugi dan ga spet odprem in zopet me pokliče . . . In še za hip se bom obotavljal, potem pa vstanem in pojdem z odločnim, temnim obrazom od tod . . . Tam za ovinkom pa zavriskam in se ne ozrem več nazaj . . .“

In morda bo kmalu to! . . . Kaj te je bilo treba!“ je vzdihel naenkrat srdito in se ozrl sovražno na njeno sliko. „Nekje mora biti vendar kaj, kjer je vse tiho in kamor niti šumenje življenja ne more . . .“

Toda vstale so mu zopet njene žalostne besede iz srca, in zopet mu je postalo tako neznano čudno, da je moral iti ven . . . „Kaj naj začnemo pa mi, ki smo za vse svoje dni prokleti v tako-le strašno življenje? . . .“ In če sta se zunaj srečala in so se jima ujele oči, je občutil zopet, kako se ju ovija nekaj tako sladkega in vendar tako groznega in kako spušča nekaj počasi svoje roke nad nju in ju hoče zaznamovati drugega za drugega . . . Samo še desnici si podasta v bogve kaki čudni uri, in k njima stopi krivda in poreče svoj svečani: „Ergo vos coniungo . . .!“

Sedeli so pri večerji. Bilo je tretji dan po onem pogovoru zunaj pod lipo. In zopet so se jima srečali pogledi, in še nikdar

niso bile tako globoke njene oči... In ves se je zganil in strepetal, kakor človek v sanjah ko pada mehko, a vendar tako nevzdržno navzdol, pade v nepozrtiane, skrivnosti polne globine, in ne ve, kaj bo...

Naenkrat se je zganil in zdrzil ter pogledal plašno okrog sebe, ali ga kdo opazuje.

A oni tam so govorili mirno dalje, in nihče se ni več zmenil zanj. Bilo se je napravilo že samo po sebi, da je bilo omizje nekako ločeno v dva dela. Tam gori so sedeli grajščak, konzul in grof in imeli svoje pogovore; on, grofica z malo Elzo in oba dečka, Henrik in Friderik, pa so bili krog zase.

„Vi kot mož bi spadali pravzaprav tja gori na sever med može,“ se mu je nasmehnila grofica že drugi dan in namignila z glavo na gorenji del mize.

„O, pa je veliko bolj sladko živeti tu na gorkem jugu,“ je vzkliknil tiho in njiju oči so se srečale prvič v toplem umevanju... Tu prisrčnost, neprisiljenost, srce, od tam gori pa se mu je zdelo, da prav čuti, kako veje nekaj hladnega, ostrega doli k njim. In zbudilo se mu je takoj še daljino, nejasno spoznavanje, da je vse to tako-le radi grofa.

„A zakaj to?“ se je vpraševal večkrat z že nestrpnim začudenjem. Saj je bilo vendar lepo gledati tega krepkega človeka, kadar je vstal in so zazveneje njegove srebrne ostroge, zazveneje tako trdo in mrzlo, kakor da so tudi one same del te brezkončno ošabne narave, in Lastanu je proti lastni volji in proti lastnemu srcu obstalo oko večkrat na njem. In ni se čudil, da se ga je grofica oklenila na prvi hip.

A še manj se je čudil, da je cvetje njenega srca tako hitro usahnilo ob njem. In če bi bilo zagorelo vse tam notri v njej in bi se bili razlili rdeči zublji od vzhoda do zahoda njene duše, še te plameneče rože bi bile morale pozebsti pred dihom iz njegovih prsi.

Samo glas tega človeka je bil skoraj nenavadno ljubezniv, in če bi ga bil človek zaslišal prvokrat v temi, bi bil mislil, da govori blag, prisrčen človek. In potem mu je zatrepetal okrog usten nasmeh, tako prijazen in dobroten, kakor bi se bil oglasil pod mehko roko melodijozen bron...

In tako je postalo včasih Lastanu čudno pri srcu in sam ni vedel, zakaj se ves zgane in strepeta, če se mu je oni naenkrat približal, in zakaj se je tako bal biti ž njim sam.

A menda je bilo tudi onemu baš tako, ker sta se izogibala na samem oba enako skrbno drug drugemu. Le če sta kdaj res

moralala prebiti kak čas sama skupaj, sta postala drug ob drugem; toda tedaj bi bil moral misliti vsakdo, ki bi ju bil poslušal, da se umeta še prav posebno. A baš to je bilo: v strahu pred dušečim molkom sta se spustila — in oba kot spretna človeka brez težkoč — vselej takoj v hiter pogovor in se drevila v hlastnih skokih čez vso to praznoto pod seboj, čez vse te stotere zeve med njunima dušama, ves čas dalje in dalje, dokler ni prišel kdo, ki ju je rešil, da sta se mogla odpočiti . . .

In nekaj takega se je začelo goditi tudi že med Lastanom in grajščakom samim... Naenkrat se mu je zazdelo, da začenja zehati iz teh njegovih temperamentnih, varnih govorov, ki so ga izprva tako ogrevali, neka čudna praznota, da puhti iz njih neoznačljiv duh po plesnobi, in vsaka beseda mu je bila bolj in bolj, kakor da se trga le nekje raz neko površje in da se ni prerila iz globin globoke človeške duše. In v tem hipu mu je bilo, kakor da vse te modrosti nimajo nobene veljave, da so samo sive, prazne pene, in proti svoji volji je zastrmel v pogovoru z grajščakom često daleč predse in ni slišal ničesar več.

Edino še konzul ga je resnično zanimal. A mož je bil bolehen, ves ohromljen in do skrajnosti redkobeseden. Navadno je obedeloval v svoji sobi in prihajal med druge le radi družbe. In potem je sedel poleg brata in pušil počasi svojo smodko. In včasih je prikimal. včasih omenil kaj vsakdanjega, a večinoma so šle samo njegove male, skoraj zelene oči malomarno od enega do drugega. In zaradi teh oči se je Lastan vprav zagrizel v misel, da skriva ta starec vse zaklade v svoji duši. In če so obstale te oči na njem, je občutil vsakokrat težko, a vendar prijetno zbežnost . . .

Nocoj pa se jih je prvič vprav zbal . . . Zazdelo se mu je, da mora biti že zapisana krivda na njegovem obrazu in v njegovih očeh...

Mučno čuvstvo mu je leglo na prsi in premaknil se je sunkoma na svojem stolu, da se je ozrla grofica rahlo začudeno vanj.

A v tem hipu se je zabliskalo zelenkasto tam od one strani in konzulov pogled je švignil naenkrat in trdo kakor prepoved med njune poglede in jih raztrgal jezno narazen.

Lastanu je oledenela kri v vseh žilah in strmel je prestrašeno tja in ni mogel premakniti svojega očesa, kakor da je starčevo zapičeno vanj. Šele čez nekaj hipov ga je konzul spet izpustil in se naslonil leno v svojem sedežu nazaj.

„Ta človek vidi vse!“ je strepetal Lastan. Ta sam pogled mu je povedal vse in ga posvaril, naj ne misli, da moreta varati tudi njega . . .

Tedaj pa se je grof počasi dvignil s svoje stolice in rekel, da gre še malo v mesto.

Vstali so vsi. Grof je poljubil hčerko na čelo in pokimal potem še drugim v pozdrav. In Lastan se mu je globoko priklonil, kakor da hoče skriti svoj obraz pred njim . . .

Vrata za naglo odhajajočim grofom so se zaprla, in Lastan se je zopet zravnal in se ozrl okrog sebe . . . A v tem hipu je začutil na svojem obrazu zopet konzulov pogled . . .

Stopil je naglo k durim na teraso in se obrnil v temo.

„Kaj greš ti že v svojo sobo, papa?“ se je oglasila grofica. „Da? Jaz pa bi ne marala še, ko je tako lepo zunaj na terasi. Samo Elzo peljem spat, potem se vrnem. Gospod profesor, kaj ne da mi boste delali še kake pol urice družbo, če vam ni nadležno?“

„Jaz tudi še ostanem,“ se je oglasil konzul . . . „Če ima kake druge opravke, se gospodu profesorju ni treba ženirati.“

„Ah ne!“ je vzkliknil Lastan še skoraj preveč naglo. Ustrašil se je bil tega grofičinega povabila, a že čez hip je vendar spoznal, da je popolnoma naravno in da bi bilo sumljivo, če bi se umaknil. Zato je pristavil: „Samo če smem, sem gospe grofici na uslugo. Gospod konzul, ali vam smem pomagati?“

„Ne, hvala! Zdrsam se že sam ven!“ je zamrmral oni ter se dvignil res sam, težko se opiraje na svojo palico.

Grajščak je odšel z dečkoma, grofica je odpeljala Elzo in nekaj časa sta bila s konzulom sama zunaj.

Konzul je molčal in gledal nepremično predse.

Tedaj pa je potegnilo naenkrat od vogla sem in završelo je čudno rezko v smrekovem gozdičku na desno pod gradom, tam daleč nekje na zahodu pa je votlo zabobnelo.

„Fej! To ni zame!“ je vzkliknil konzul in se premaknil jezno na svojem stolu. „Človek res nima že nikjer miru. Sicer pa nima zmisla, da bi sedel ob tej uri tu zunaj in lovil trganje v svoje stare kosti. Ko pride grofica, jo naprosim, da me spravi v sobo, potem se pa sama kaj pomenita. Zdi se, da pride nevihta, in take noči je potem lepo gledati, le če je človek še zdrav in mlad.“

Njega glas je postal naenkrat prijazen in prisrčen, le ko se mu je Lastan ponudil, da ga spravi on v sobo, se mu je zahvalil nekoliko rezko. „Zakaj pa ima človek nečakinjo!“ je ublažil potem svojo opazko.

V tem trenutku se je vrnila grofica.

Konzul se je zganil in počasi vstal.

„Stric, ali hočeš, da ti grem po plašč? Nevarno je res, da se prehladiš in da te bo trgalo še huje!“ je stopila k njemu.

„Ne, ne, ni treba! Ah, zlodej!“ se je zasmel nekoliko jezno, ker je baš v tem hipu skoraj sunil naravnost v njega leden val bolj in bolj ljuto preganjanega zraka.

„Že vidim, da moram zaviti svoj škelet zopet v gorke cunje. Stari vrag se oglašja že spet!“

Prestopil se je s težavo in se oprl na palico.

In Lastan je ostal sam. Bil je razburjen in nervozno je pritiskal spodnjo ustnico z zobmi. Vrgel je pokrivalo na bližnjo mizo, odpel si jopič in stopil na kraj terase, kjer je bril veter najmočneje.

Zagledal se je s temnimi, nejasnimi mislimi tja doli in se sunoma obrnil šele, ko je zaslišal korake za seboj.

„Ah, gospa grofica! Že nazaj?“ je vzdrtel.

„Že? Meni se zdi, da je bil ta „že“ precej dolg.“

Šele zdaj se je ozrl nanjo in opazil, da je silno razburjena. „Kaj vam je?“ je vprašal naglo.

A naslonila se je samo na držaj poleg njega in se zagledala tja doli v temo.

„Kaj je bilo?“ je zavprašal zopet že sam razburjen.

„Govorite vendar bolj tiho!“ je vzkliknila pridušeno in zopet umolknila.

In zopet šele nekoliko pozneje: „To je grozno, neverjetno!“

„Kaj, za božjo voljo?“

„Moj Bog! — — Res — — Da moram biti vedno jaz tista!“

„Vi? A kaj?“

Sklonila je svojo glavo globoko čez ograjo in molčala.

„Ah, saj je preveč gnusno!“ je vzdrtela naenkrat, a pristavila takoj nato burno in proseče:

„A pustiva to! Uživajva raje te divne prizore! Poglejte!“ je pokazala tja doli čez črno, bolj in bolj divje se premetajoče smrečje vrhove v daljavo, kjer so se vžigali in ugasovali visoko po nebu navzgor plameneči bliski.

Njemu pa je srce zastalo. Ničesar ni mogel umeti, kaj ji je. Preplašeno in presenečeno so mu strmele oči vanjo. A samo nejasno se je belil njen obraz k njemu in zdaj si ga je zakrila še z obema rokama.

„Škoda, da ne smeva ostati več dolgo, tako lepo je tu!“ je vzdihnila in se počasi zopet vzravnala.

„In zakaj ne?“ je vprašal nehote.

„Zakaj ne? Moj Bog! . . . O, saj vi ne veste, kako strašno je moje življenje . . . In vedno strašnejše . . .“

Zadnje besede je skoraj kriknila; in ali je pristopil on k njej ali se je primaknila ona k njemu — stala je tik ob njem in na svojem ramenu je čutil, kako ji trepeče celo telo.

Tedaj pa je prišlo kakor ta vihra tudi nad njega in vzelo je njegovo dušo kakor odtrgan list in jo zadrevilo v divji vrtinec . . .

In obenem je legla bajna groza nanj in zazdelo se mu je, da je morala priti ta ura in da se ji je bilo zaman ustavljati.

In kakor od daleč so prihajale njene tako bolne in trudne besede:

„A nikomur na svetu bi ne bila potožila . . . Samo vam . . . ne vem, kako je to . . . samo vam sem lahko, sem morala, morala povedati, kako mi je . . . Saj nimam nikogar, da bi se naslonila nanj . . .“

„In če bi vi ne bili grofica Latur, bi jaz vzel zdaj vašo roko v svojo in bi vas prosil, da — — —“

„Ah, že zopet ta grofica Latur!“ ga je prekinila strastno. „Jaz nisem za vas grofica Latur — brezkončno nesrečna žena sem, ki ji je morda še v večjo nesrečo, da je spoznala vas, da . . . Ah, nehajte že vendar s tem, saj vidite sami, kako je — — —“

Strasten jok ji je zadušil zadnje besede in s strtim vzdihom se je zgrabila za glavo in naslonila svoje čelo na držaj . . .

Zagorelo je na nebu in obsijalo za hip to ubogo, sklonjeno bitje, a takoj nato treščilo trdo in rezko, da je zadrhtela zemlja.

Ona pa se ni zganila, kakor da čaka, čaka . . .

In položil je svojo desnico rahlo na njen pas in ji poskusil z levico privzdigniti glavo.

„Ne jokati, ubožica!“ se je sklonil mehko k njej.

Vzela je nemo njegovo levico v svojo roko in jo pritisnila k licu, in gorke solze so vrele čez njo . . .

„Ne, ne jokati!“ je ponovil zopet proseče in jo nagnil rahlo k sebi.

Tedaj pa se je vzravnala hipoma pokoncu, se ozrla naglo na vse strani, ovila svojo levico pod njegovim jopičem burno okrog njegovega pasu ter se vzpela hlastno k njemu. In vsesala je svoje ustnice z zamolklim, pridušenim krikom žejno v njegove.

Njemu pa je zopet srce zastalo, in stal je tam kakor pribit, ko je ona že spet zdrknila raz njegove prsi in zagrebla glavo zopet v svoje roke.

In strmel je v noč s široko odprtimi očmi in s sklenjenimi rokami . . . Drevesa so vršela in ječala, in bliski so švigali za bliski čez njega, in nebo se je lomilo, kakor bi stal tam spodaj na naj-

višjem hribu grozen velikan in bi bičal zdaj z ljutim bičem, spletenim iz ognjenih vrvi, v strašnih grozah tuleče temine, zdaj zopet vrgel bič besno od sebe v globine in zgrabil ogromno kladivo ter bil ž njim divje na črno naklo, da so prhale iskre kakor blazne na vse strani . . .

Greh! . . . Začutil je vso sladko strahoto te besede, in kakor da so tam nekje v noči pred njim završela mirno krila pošastnih furij . . . Storil je bil prvič v življenju nekaj, kar mora ostati skrito pred vsem svetom, potopljeno v črno, nemo noč, in ves težki misterij krivde se je bil razgrnil okrog njega in tega drhtečega bitja ob njem . . .

In zato se je sklonil zopet k njej, jo vzel mehko v svoje naročje in jo stisnil z bolešno pobožnostjo k sebi.

„Glej, zdaj sva svoja, popolnoma svoja!“ je zadržtel. „V tej uri sva stopila iz vsega sveta tu noter v ta-le najin krog, stopila iz zveze življenja, ki je nama zdaj sovražno in tuje vseokoli, in pahnjena sva v globine te najine čudne, sladko-grenke skrivnosti . . .“

Zaihtela je, prijela njegovo glavo z obema rokama ter jo potegnila k sebi in ga poljubila, a jo naenkrat skoraj vrgla od sebe in zbežala brez pozdrava od tod . . .

In hip je še stal tam, potem je pa povetil glavo in stopil počasi v svojo sobo.

(Dalje prihodnjič.)

Solnčni zahod.

Morje žari, zaplamtele so vode,
oganj nebeški v njih sije, gori —
brezdna sijajna so se odklenila,
gledajo divno mi tajnost oči!

V njih je kraljestvo, in v zlate grobove,
k sanjam očetov visoki gre car —
duša zadivljena mi je umrla,
kaj ji življenja je temnega mar . . .

Tam je svetloba in luč in resnica,
v njeno obličje naj zrem vekomaj!
Smeje se večnost, poljublja me sfinga,
v njenih očeh sem zagledal svoj raj!

C. Golar.

A. N. Pypin.

Spisal dr. Ivan Prijatelj.

(Dalje.)

elika Rusija se prebuja in razvija počasi, elementarno in pod udarci . . . Zakaj ni se še tako konsolidirala v svoji celoti, da bi bila živ, civiliziran organizem, ki bi porajal impulze iz sebe, odgovarjajoč na vsako svojo potrebo enotno z akcijo iz sebe samega.

Začetnik in duša ruskega pozitivizma Černyševskij je bil v usedopolnem letu 1855. sourednik Nekrasovljevega „Sovremennika“. Ideje svoje estetike je razložil v istem in prihodnjem letu v člankih „Skice Gogoljeve periode ruskega slovstva“. V njih je dvignil Gogolja nasproti Puškinu, onega Gogolja, ki je odkrival napake ruske družbe, pisatelja „Revizorja“ in prvega dela „Mrtvih duš“. Puškin mu je bil velik iz sebe in za vse one, ki imajo podobno konstrukcijo duha. A delovanje Gogolja je bilo „služba izvestni smeri“ socialnega življenja. On je prvi v ruski literaturi dal pravec kritičnemu stremljenju. Gogolj in kritika Gogoljeve dobe (Bjelinskij) sta „cenila vsak fakt umetnosti samo po tem, kakršen pomen ima za rusko življenje. Zakaj trajno naslado daje človeku samo resničnost.“ In ruske potrebe to so predmet za ruskega pisatelja, one so njegova resničnost. „Priti do tega prepričanja in delovati ž njim soglasno, se pravi biti pozitiven človek.“ Stokrat lepši kakor vse, kar si človek izmisli, je resničnost, razvija dalje svoje misli v drugi razpravi. Vsa umetnost do danes ni mogla dati ploda, kakor je oranža ali jabolko. Najkrasnejši kip ne doseže nikoli živega modela. Vsa lepota resničnega življenja stoji brezprimerno više nego vse, kar je ustvarila tvorna fantazija. Umetnost je samo surogat resničnosti. Zato je najvišji cilj umetnosti — po moči reproducirati resničnost.

Zveza teh estetičnih idej, ki pravzaprav odpravljajo vsako estetiko, z ono dobo ruske družbe je očitvidna. Fakt je vse, a delovanje človeške misli, snovanje človeškega čuvstva in ustvarjajoče gledanje jasnovidne človeške imaginacije je Černyševskemu samo onemogel odsev resničnosti.

Umevno je, da je ta pravec odgnal od „Sovremennika“ pisatelje štiridesetletnike, zastopnike idealistne estetike: Feta, Turgenjeva,

Botkina i. t. d. Nekrasov, čigar meščanska muza „srda in žalosti“ je že zdavnaj nosila podobne črte v svojem mračnem obličju, bi bil rad vsaj Turgenjeva pridržal. A končno ni hotel njemu na ljubo žrtvovati Černyševskega in pozneje tudi Dobroljubova ne. In Turgenjev je pretrgal tudi z Nekrasovim in „nihilisti“ vsako občevanje. Svoje spise je priobčeval raje v „Ruskem Vjestniku“ Katkova; isto je delal tudi L. N. Tolstoj. Dostojevskega, Alekseja Tolstega, Majkova, Polonskega, Feta pa je gnala estetika pozitivistov naravnost v reakcionarni tabor kneza Meščerskega.

Razdor med „čistimi umetniki“ in „odkrivatelji“ je postajal vedno večji. Med tem, ko so prvi pustili vplivati nase nove ideje, ustvarjajoč pri filozofsko-estetični strukturi svojega duha znameniti ruski realizem, so se poslednji vedno bolj oddaljevali od njih, tako da naposled niso priznavali nobene poezije več. Prirodoslovje jim je bilo vse. In ko jih je Turgenjev karikiral v podobi junaka „Očetov in sinov,“ je smelozaleteli Pisarjev s ponosom proglasil Bazarova za svojega junaka.

Delo pozitivistov za razvoj ruske družbe je ogromnega pomena, v umetnosti pa so njih ideje pisatelje njih struje bolj motile in ovirale nego razvijale. Najboljši primer za to je eminentno nadarjeni Gljeb Uspjenskij.

III.

Ko se je leta 1855. Černyševskij hotel posvetiti vseučiliškemu delovanju, mu je tedanji minister Norov konfisciral disertacijo vsled idej, ki jih je v njej zastopal. Leta 1860. je postal Pypin, vrnivši se z zapadnega potovanja, profesor evropskih literatur na peterburški univerzi. A čez eno leto je odstopil od stolice sam, ker v dijaških nemirih, ki so bili vzbuknili v onih letih, ni hotel biti vladni policaj. Postal je publicist, sotrudnik „Sovremennika“, ki ga je že urejal njegov bratranec. On ni prinašal v list nikakih novih idej kakor Černyševskij, ali delal je v zmislu nove struje s tem, da je objavljal skozi dolga leta fakte, materijale, človek bi rekel dokumente razvitka ruskega duha. In ko je bil „Sovremennik“ zasežen in Černyševskij pregnan v Sibirijo, je stopil Pypin 1866. l. v uredništvo novoustanovljenega „Vjestnika Evrope“, kateremu je ostal zvest do svoje smrti (dne 9. dec. 1904.).

Delovanje Pypinovo je bilo posvečeno temu, kar tvori podlago zgodovine človeškega duha: ruski etnografiji in gibanju duševnega življenja v Rusiji. Napisal je štiri debele knjige „Zgodovine ruske

etnografije“, izdal prve povesti ruske pismenosti ter potem začel zasledovati tok življenja ruskega duha devetnajstega stoletja v dveh kapitalnih delih: „Društveno gibanje v Rusiji pod Aleksandrom I.“ in „Karakteristike literarnih mnenj od dvajsetih do petdesetih let.“ V dveh knjigah je izdal življenjepis in korespondenco Bjelinskega ter končno pristopil na podlagi teh podrobnih študij k svojemu največjemu delu: „Zgodovini ruske literature“ v štirih debelih knjigah. Z Gogoljem in Bjelinskim je sklenil svoje delo. Že je bil začel v novih podrobnih študijah razglablјati tudi pogogoljevsko dobo, morebiti z namenom, da doda svoji slovstveni zgodovini še eno knjigo, ki bi bil v njej opisoval še svoje sodobnike, ko ga je ugrabila smrt sredi neumornega dela. Med tem ko je bil svoji knjigi o Saltykovu in Nekrasovu še sam izdal, so njegovi „Spomini“ izšli šele po njegovi smrti in — nedokončani.

Leta 1858., ko je bival mladi Pypin v Pragi, je spisal na prošnjo Hanke nekaj pisem o takratni ruski literaturi. Hanka jih je priobčil v Časopisu musea král. českého (1858. XXXII. zvez. 3.). Že v teh pismih je razločno pokazal svojo barvo ter tesno zvezo s svojim časom. „Mi cenimo — pravi — poezijo Nekrasova kot najizvirnejši in najsilnejši izraz mišljenja sodobnega pokolenja. Sicer pa igra čista poezija pri nas sedaj manjšo vlogo nego v dobi Puškina. To se objasnjuje s tem, da je ruska literatura počenši od Gogolja izbrala drugo formo za svoje glavne plodove, namreč formo povesti in romana, ki globlje in praktičneje deluje na čitatelja, bolje razširja znamenite resnice. A tega je bilo treba ruski literaturi . . . Občinstvo zahteva sedaj od pisatelja, kaj naj piše, ono vidi v njem zaščitnika svojih moralnih interesov, ne pa razodevalca svoje lastne imaginacije . . .“

Že te besede same odkrivajo jasno zvezo Pypinovih idej z estetiko Černyševskega.

Posebno toplo piše mladi Pypin o Bjelinskem, o katerem pravi, da je vzgojil mládo pokolenje: „Med tem ko so slavjanofili govorili o narodnosti, je izhajal Bjelinskij v svojem obširnem kritičnem delovanju od drugega principa, od potrebe znanosti, in sicer zapadno-evropske znanosti, ki bi edina mogla razviti naše narodne zmožnosti in nas uvrstiti med izobražene narode. Vse naše sodobne nedostatke je razložil z nedostatkom evropske civilizacije, ki zato do danes še ni mogla zbrisati z nas našega azijskega barbarstva.“

To je tudi tenor knjige, ki je morebiti najbolj razglasila Pypinovo ime v zapadnih krajih: „Zgodovine slovanskih literatur“,

izdane skupaj s Spasoviczem leta 1865. Pypin ni bil slavist, kakor pravi sam; on tudi ni bil slovanski literarni historik, on je bil zgodovinar razvitka ruskega duševnega življenja. Zato njegova knjiga ni bila slovansko literarno delo, ampak interen fakt ruskega društvenega življenja v šestdesetih letih. Pypin ni pisal svoje „Istorije“ zato, ker je študiral slovanske literature — saj je bil poslan na zapad študirat germanska in romanska slovstva. — Pypin je po svoji moči in pomagalih, ki so mu bila na razpolago, študiral slovanske literature, da je mogel napisati to knjigo. Pisal jo je iz potreb in zahtev takratnega ruskega javnega življenja kot kritiko slavjanofilskih tendenc, s katerimi je tedanji čas baš obračunjal. — Rekel sem že, da sta pri pojavu šestdesetletnika izginila iz ruske javnosti zapadnik in slavjanofil kot društvena tipa. Postala sta nepotrebna. Zapadnik je bil šestdesetletnik sam kot materijalist ter ekonomik in slavjanofil tudi vsaj v toliko, da so ga zanimale samo ruske razmere, ruska resničnost. Ko si je pozneje kot „narodnik“ natanko izdelal svoj socialni program, je celo sprejel vanj za narodnoekonomično podlago princip ruske občine, vsled česar so v devetdesetih letih pristaši „kapitala“ — marksisti navalili nanj. — V mladem pokolenju torej ni bilo niti zapadnikov niti slavjanofilov, a bili so v še živečem in delujočem starem pokolenju. In proti tem je pisal Pypin svojo knjigo. Hotel je ž njo dokazati slavjanofilom, da je brezplodno sanjariti in modrovati o zmagonosnem splošnem nastopu Slovanov, o tem, kako bodo zamenili zapadnoevropsko kulturo s svojo lastno. Rajši pokazati v dejanju, kakšno je to Slovanstvo in kolikšna je kultura njegova. Pypin je v svoji knjigi dokazal, da je slovansko edinstvo za enkrat še v meglah, ker si vsak posamezen slovanski narod prizadeva, da si s trdom in težavo ustanovi pogoje za lastno eksistenco; drugič pa je napravil bilanco slovanskih kulturnih prizadevanj, tiste kulture, ki naj bi v prihodnosti nadomestila romano-germansko. In rezultat bilance je bil mršav, morebiti še nekoliko bolj, nego je bil v resnici. To sta bila dva vzroka (Pypin-nestrokovnjak slovanskih literatur in Pypin-polemik), da so zapadnoslovanske in še posebej južnoslovanske literature v knjigi obdelane brez podrobnejšega, ljubezni polnega vpogleda v stvar, torej publicistično. Danes nam seveda ni treba pristavljati, da bi bil Pypin dokazal svoje teze, ko bi bil tudi skrbneje proučil in obdelal zapadnoslovanska slovstva. Pomanjkljivo poznavanje predmeta in krajevnih razmer in tradicij pa ga spravilo v protislovje celo z njegovimi lastnimi nazeri. Isti Pypin, ki je že

v svojih dijaških letih sprejel za svojo slovansko idejo nazor kulturnega preporoda na najbolj udobni podlagi — na prostonarodnem jeziku v svrhu razširjanja kulture, ki Slovanom edina more zagotoviti trajno eksistenco in za enkrat vsaj svobodno duševno edinstvo — isti Pypin v svoji knjigi ne more razumeti, zakaj slovenska literatura nastopa samostojno, ločena od hrvaške, in zato že prorokuje slovenskemu narodu poslednje reči. Tu je pač napravil sam isto napako, ki jo graja na Bjelinskem glede samostojne maloruske literature.

(Dalje prihodnjič.)

Sicilski kitici.

1.

Mesečna slika.

Opalnomoder šal zemljó pokriva,
 sijajen v sredi, z zvezdami ob meji,
 spi ulica in trg in dalja siva,
 spi hrostek v travi in spi list na veji;
 o deklicah pol v sanjah govoriva
 in šetava se tiho po aleji,
 spod reka, gladka kakor kača, živa,
 vsa v luskah, ki srebrno se bleste ji.

2.

Premagan.

Zlepoto, ki brez ključa vse otvori,
 prišla kraljica solnčnih dežel;
 moj grad prostosti pal je hitro: dvori
 odprli na stežaj so vrata vsa.
 „Tvoj sem, gospa, z menoj, kar hočeš, stori!
 Tvoj sem, gospa, do diha zadnjega!“
 No, ona gre in me pusti s tovari
 sramu, bolesti, srda samega.

Pavel Golob.

Molitve.

I.

Po pestrem polju hodim v beli dan,
 ko v solnčni strasti se zemljica smeje
 in bajke sladke raz cvetoče veje
 se vsipajo na svatovsko raván . . .

Z radostjo praznično me polniš, plan,
 ko luč ljubezni te nebeške greje
 in seme sil ti v večno krilo seje,
 da blagoslov rodiš v poletni dan.

Vse sreče naše ta ljubav izvor je:
 sopeč se sklanja siromak-seljak
 nad plugom in poljano črno orje,
 a v srcu trudnem nosi up sladak,
 da nekdanj se zaziblje zlato morje
 nad njivami, ko dahne vroči zrak!

II.

Boginj najlepša si v prelesti zlati,
 kraljica Vesna, in tvoj blagoslov
 je vedno isti in je vsekdar nov,
 ti cvetja, sile, pesmi večna mati!

Ti nosiš nam nebeške blagodati
 in srečo tihih nad pod revni krov
 domov seljaških in v sijaj gradov,
 ti dajaš cvet drhtečesveži trati . . .

O, blagoslovi me, priroda mlada!
 Le tebi klanja tilnik Prometid,
 ki žitja snuješ nam brezkončno nit:
 brez rojstva, smrti, vztoka in zapada,
 brez mej neba, brez črne sence, Hada
 tvoj čar v vesoljstvu večnem je razlit!

III.

Pozdravljam te, oj solnce koprneče!
 Zakaj vzljubilo zemljo si takó,
 da ogenj sveti siplješ vse na njó,
 poljube žarke, plod stoter budeče?
 Resnice znamenje si mi blesteče:
 ti vir si luči silne, ki v temó
 in v njene sužnje meče smrt strašnó,
 pešice jasne, pravdo govoreče!
 Kedor se v tvoji luči je preródil
 in hrepenečih grudi pil tvoj soj,
 k nesmrtnim ciljem pot izbral je svoj:
 Nikdar ne bode po mrakovih blodil,
 titana smeli klic ga bode vodil:
 „Zemljanom srečo in bogovom boj!“

Vladimir.

Kadar v sanjave ti zrem oči . . .

Kadar v sanjave ti zrem oči,
 vidim v njih dušo tvojo belo —
 zdi se mi, da večer okrog žari,
 da je morje v sanjah zašumelo . . .
 Bel labod je priplul čez valove
 v noč molčečo — kakor polnočni san —
 in pozdravil gredoč je bregove,
 v luninem blesku vzblestel čez plan . . .
 Kroginkrog je brezmejen mir,
 rahlo le diše valov šepetanje,
 lahno drhti skozi noč zefir
 in trepečejo v vzduhu blažene sanje . . .
 Duša je sreče globoko morje,
 kadar ti v tvoje zrem oči . . .
 Zdi se, da v noč se zavija obzorje,
 zdi se, da v zvezdah nebo žari . . .

Spitignjev.

Črtice o burji.

Spisal dr. H. Dolenc.

III.

riznati moram, da delam krivico tistim, ki sem jim v svojem uvodu obljubil, da jih seznanim z burjo. Posegel sem kar v dogodke in učinke burje, ne da bi jo bil vsaj nekoliko opisal.

Burja je huda sapa, vselej hladna, po zimi pa mrzla, da še kožuh prežene. Nje silo in moč naj dokažem z naslednjim primerljajem.

Menim, da je bilo leta 1893., ko sem lovil po Ljubljanskem barju. Okoli treh popoldne nastane hud vihar, ki je tudi dež nanašal. Ko je ponehalo, sem se odpravljal proti domu in lovil mimo Črne vasi proti Ižanski cesti. Bil sem še kakih pet streljajev od nje, kar se zopet zažene strašanski južni piš. Rzasjal je tako silno, da je kar vpričo mene na tla potlačil staro brezo. Le še dober streljaj sem bil od Ižanske ceste, ko se pripelje in postoji ravno pred „Mokarjem“ eleganten voziček z iskrima konjičema. Kočijaž skoči doli in naglo vzpne streho in eden gospodov mi namigne z roko in pokaže, da ni več prostora zame. Naglo oddrda kočijica z vzpeto streho in jaz gledam za njo in se čudim, da je vihar ne preobrbe z napete ceste v jarek. Vihar je bil grozen; kakršnega jaz še nisem skušal. To sem si mislil, toda, ko le gledam za vozičkom in opazim, da ga vihar niti ne zanaša, mi je kar šinilo v glavo: „Prijatelj, kaj se groziš in plašiš? To je le sapica proti pravi burji! Da burja zaloti lahko kočijico z vzpeto streho na planem, kakor je Ižanska cesta, ne v jarek, ampak čez njega bi pometla ž njo in konja potegnila za seboj.“ Kar pomiril sem se in tem lože korakal proti Ljubljani, ker sem imel sapo za hrbotom. Gledal in oziral sem se le toliko, da mi ne prileti na život kaka debelejša veja, ki jih je kar lomilo s takrat še ob kraju ceste stoječih jagnedov. Še predno sem dospel do botaničnega vrta, je bilo že vse mirno in po cesti le dosti ljudi, ki so se mi čudili, da sem bil pri takem nevremenu pod milim nebom. Drugi dan sem imel opravka na deželi in se peljal proti Šmarni gori. Povsod in posebno dosti okrog Gamelj je ležalo

po tleh sadnega drevja in drugih dreves, ki jih je vihar kar s koreninami iz tal izpulil.

Toda ta vihar, ki je izroval toliko drevja, odkril strehe, podrl kozolce, ta ni bil niti senca silovite burje, kajti ne samo človeka, tudi lahko kočijico z vzpeto streho je pustil na cesti, da je šla svojo pot naprej. Veruj mi, neverni Tomaž, da bi, ko bi le pol dne vihrala prava pravcata burja čez Ljubljansko polje, na njem ostalo le še malo dreves pokoncu in za par let bi bila kurjava poceni! Le poglej, ko prideš na kraška tla in na mesta, po katerih burja najbolj drevi in ki se imenujejo „zbrisi“, kako je tam drevje opravljeno, da se more silovitosti burje ustavljati. Na strani proti burji deblo nima vej. Stranske in prednje veje se tiščijo bolj skup, vrh je uglajen in prihuljen, najbolj razpostavljena drevesa so le pritlična in tudi pri lepem vremenu se hulijo kakor že prevegajoči, toda še trdni starčki, ki imajo klobuke pod pazduhami. In kako je zakoreničeno tako drevo! Ponajvečkrat je na strani proti burji debela korenina kar na površju. Vidi se, kakor da bi bilo drevo spočetka kar po tleh raslo, češ, da se trdno poprime na tem mestu, in vidi se, kakor da bi bil še dober kos debela spojen z rojstnimi tlemi, kajti kakor debela žila se steza ta površna korenika gori v deblo. Tla pri takem drevju so ponajveč skalovita in le med skalicami se vidijo travnate bilke in kaka cvetka. Rahle zemlje ne najdeš po zbrisih. To je burja že davno odnesla, ko je bilo prvotno drevje prišlo pod sekiro. Mnogo let je treba, da se po zbrisih zopet uraste rast, izprva seveda le grmičevje, in iz tega pričetka nastane pritlikav gozdiček.

Pozneje izrečem v teh vrsticah svoje mnenje, kaj da je vzrok, da severnovzhodna sapa na notranjskih tleh postane tako silna in se izpremeni v burjo, ki pa ravno po dolinah, katere so proti severu zavarovane, najbolj razsaja. Še prej pa moram ugovarjati mnenju, da je burja ustanovila Kras in ga še ustvarja.

Kras sega po geoloških popisih še prav na Dolenjsko in do Ljubljanskega barja. Toda med ljudstvom velja za Kras tisti del notranjske in primorske zemlje, ki nima več gozdov in ki se pričinja na eni strani ob robu Šneprškega gozda ter sega čez Čičarijo in se pričinja na drugi strani nad Vipavsko dolino in sega do Furlanije, do Jadranskega morja in doli v Istro. Prepričan sem, da so tudi po teh tleh rasli kdaj lepi gozdovi, čez katere je brila burja, toda sekira ter nebrižnost ljudstva in še bolj pa nemarnost oblastev so provzročile, da so postala tla plešasta in je jelo kamenje iz tal moleti. Kraška tla so plitva in imajo kakor navadno gozdna tla rahlo

zemljo. To je burja lahko odnašala. Ne smemo pa misliti, da so gozdove posekali kar do kraja. Ne, sekali so lepše in posebno za ladje porabno drevje, drugo je ostarelo in ostarelo drevje ne daje več semena, in ko so ti ostanki minevali, so nastale, kakor sem prej omenil, goličave. Vsled pomanjkanja drevja je primanjkovalo tudi dežja in vlažnosti, in to je bil pravzaprav glavni vzrok, da so posebno južne lege kraškega sveta popolnoma zgorele. Taka tla so kakor nalašč za pravi Kras, katerega je tudi umetno le težavno pogozditi. Severne plasti, ako po njih burja še toliko brije, boš prej zasadil nego južne, na katerih je vročina uničila vso prst, in zato so južne plasti tudi bolj gole in bolj skalovite. V zimskem času zemlja na severni strani tudi pomrzne, da je ne more rušiti burja. Burja pa nanaša tudi seme iz daljnih krajev in ga ponajveč posaja po severnih tleh. Še pred petdesetimi leti se je pisalo in tudi v Ljubljani javno predavalo, da burja povečuje Kras. Šele v novejšem času se čujejo tudi nasprotni glasovi, in tudi jaz trdim, da bi, ko bi pašo in sekanje brinja po kraških tleh ustavili, burja sama polagoma zaplodila in pogozdila Kras, kolikor ga je ravnega in proti severu obrnjenega. Ne bom nadalje razmotrival te misli, saj moj namen ni, opisovati Kras in svojo vednost o njega pogozdovanju trositi med svet, toda kakor zagovornik burje, za katerega sem se oglasil, sem se moral pobriniti tudi za nje dobre lastnosti. Saj bom tudi še dovolj hudega povedal o njej.

S tem pa modrovanja ne more biti še konec, ker sem že obljubil, da bom nastop burje skušal pojasniti tudi s fizikalnega stališča. Seveda storim to kot prav pohleven pripovedovalec, in nikakor ne želim, da bi se učenjaki čezme usuli in mi očitali, da jim le vodo kalim in da bi najbolje pogodil, da jim grem kar s poti. Hitro me bo burja odnesla, le par vrstic bom napisal svojim dobrovoljnim čitateljem, ki me že poznajo in vedo, da se le prav na rahlo lotim učenjaštva, potem pa hitro nazaj odletim med zadovoljstvo in zabavo.

IV.

Prosil bi kakega prijatelja, da vzame v roko toplomer, ko kaže dvajset stopinj pod ničlo, in se z menoj napoti po veliki cesti peš iz Ljubljane v Trst. Na ljubljansko ravnino ne sme tiščati megla, kajti potem ni burnega vremena. Ako je pa Ljubljana jasna, potem si bodi v svesti, da pri nas na Notranjskem burja brije. Do Logatca se toplomer ne bo dosti izpreminjal, mogoče, da zleze še niže, jel se bo pa dvigati, ko hitro prideva vrh planinskih rid, kjer naju bo

že burjica pozdravila. Hitela bova proti Postojni, kjer naju bo jelo zebsti in nama bo od vedno hujše burje zima lezla zmerom bolj pod obleko in do kože. In predno stopiva v Postojni v kako gostoljubno gostilno, pogledava še enkrat na toplomer in se prepričava, da se je dvignil že do deset stopinj. Prijatelj, ki tega še ni skušal, me debelo gleda in, ko sedeva v gostilni za mizo, me takoj vpraša, kaj to pomeni, ko ga vendar mraz pri dvajsetih stopinjah ni tako poiskal, kakor odkar sva stopila na burna tla. Jaz ga pomirim in mu velim, da naj brzda svojo radovednost do konca najine poti. Ko sva se zadostno okrepčala, kreneva naprej proti Krasu. Joj, kako burja raste in kako pritiska mraz! Do postojnskega mostu kar tečeva in potem zopet bolj polagoma korakava do Razdrtega, tam pa zopet ne kaže kakor zadnjih deset minut poteči v vas. Ko tam pogledava zopet na toplomer — o čuda! zopet se je dvignil za dve stopinji. Tukaj se dobro okrepčava in prenočiva. Jaz, ki sem temu vajen, spim kot polh, prijatelj mi pa zjutraj pove, da ni trdno spal, da ga je vedno bobnenje in udrihanje po oknih dramilo in da me je hotel parkrat prebuditi in me vprašati, ali nama ne preti kaka nevarnost.

Zgodaj se odpraviva in ni naju treba priganjati, da hitro pojediva, kajti mraz nama je naenkrat do kože in burja naju poganja, da sva domalega za pol ure v Senožečah. Hitiva naprej in komaj sva deset minut iz trga, pa jame burja tako razsajati in mrzlota tako sili v človeka, da me prijatelj, ki se je zaveril, da tudi on ne odneha, dokler jaz ne, kar začne plašljivo pogledovati in z očmi povpraševati, ali bova v resnici naprej silila v grozno puščavo in v zmerom večjo burjo in hujši mraz. Meni ni mogoče govoriti in sotrpinu pripovedovati, da sva sedaj na Skrilavcah in da prideva, ko jih prestaneva, na Gabrk, o katerem piše že Valvasor, da se vsak obrne, kdor ni burji na tem kraju vajen, ker ga je strah, da mu sapa ne popiha duše iz telesa. Srečno sva premagala tudi Gabrk, in ko prideva do Bajte, pogledava na toplomer in prijatelj kar ostrmi: zopet se je dvignil za par stopinj. Od Harij naprej do Sežane nama je tudi hitra pot, kajti ogrela se nisva prav nič in burja se je nama pa tako zaganjala v hrbet, da sva šla, kakor bi imela kreljuti razprostrte. Po kratkem oddihljaju mahneva proti Opčinam in moj prijatelj pričakuje že težko, da pride za rob in mimo piramide, češ, tam bova pa v zavetju. Oj, kako se je motil! Prav do mesta naju spremlja burja, in ko prideva na trg pred veliko vojašnico, morava kar zavrtniti se za hiše, da naju piš še za zadnjo oplat ne izpodnese. Kar vidiva ljudi po ulicah, vsi hitijo, kolikor

morejo naprej. Vsak tišči roke v žepih, ako mu ni treba držati klo-buka, in vidi se vsak bolj premražen nego ljudje v Ljubljani, ki so hodili po zraku dvajsetih stopinj pod ničlo, dasi v Trstu našemu toplomeru primanjkuje le še dveh stopinj do ničle.

Kajpada greva s prijateljem v dobro gostilno, in ko se nekoliko okrepčava, se takoj pokorim njegovim radovednim pogledom in mu jamem razkladati svojo fizikalno bistroumnost. Po mojem mnenju je južna toplota že označena po vsem Krasu, in tudi da ni burje, ampak tih mraz, je ta dosti manjši nego od Postojne naprej proti Ljubljani. Jaz pomnim v Ljubljani že večkrat dvajset stopinj mraza, v svoji rojstni vasi, ki je za 400 metrov više nad morsko gladino nego Ljubljana, pa še nikoli ne nad štirinajst stopinj. Kar je pa notranjskega sveta v nižini, kakor v Vipavski in Bistriški dolini, tod pa domalega še za sneg ne vedo, če jim ga ne nanese burja. In ravno po teh dolinah imajo pa najhujšo burjo. Vidiš prijatelj, čez Skrilavce sva midva še prešla in le parkrat sva se pristavila, da naju ni burja s ceste potisnila. Da sva midva pa šla z Razdrtega namesto naprej po Tržaški cesti proti Vipavski dolini in torej krenila na Goriško cesto, bi ti, ki nisi vaju, od Šentvida naprej do Vipave ne bil prišel. Prepričal si se tudi, da v Trstu ni bila burja nič manj silna nego na Skrilavcah, le nekoliko manj mrzla je vela. In jaz pravim tako: burja ni drugega kakor silni efekt med naglo izpremembo mraza in gorkote in v dolinah je burja tem silnejša, ker je tam toplota neprimerno večja. Severni mrzli zrak, ki se je po grintavcih in hribovju še bolj ohladil, kar z najhujšo silo drevi v gorkejše kraje in kar naravnost pada v še gorkejše doline po svoji specifični teži. Vprašuješ me: Zakaj pa gorkota ne prehaja s tako silo od juga proti severu? Zato ne, ker se jug na morju bolj zenači in je ravno tako gorak na Krasu kakor v Ljubljani. Sam si se pa prepričal, da je med Ljubljano in Trstom pri mrazu do osemnajst stopinj razlike. Da si pa mraz bolj občutil, ko sva prišla v gorkejše kraje, je vzrok samo to, da ti čimdalje silnejša sapa prepihava obleko, ti sili v rokave in najde sploh vsako odprtino. To so moje misli o silnosti burje in v daljši razgovor se jaz z umetnega stališča ne spuščam. Ako boš čital, kar bom o burji napisal, najdeš morda še marsikaj, kar to moje fizikalno stališče podpira, modroval pa ne bom več. Seveda kar tiho sedaj ne bova sedela in drugega predmeta si tudi ne bova izbirala. (Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

A. Aškerc: Mučeniki. Slike iz naše protireformacije. V Ljubljani 1906. Založil L. Schwentner. Cena 3 K.

Nekaj prav posebnega v našem slovstvu je ta knjiga, in kdor se nameri nanjo, vsak se ustavi ob njej. Že ta slika na čelu! Lepa ni in všeč morda ni nikomur, ali svoj posel opravlja izborno; da bi bila komu baš všeč, na to tudi ni preračunjena. In vsebina? „Lepa“ v tistem nejasnem in v zavesti vendar jasnem splošnem pomenu morda niti ne namerava biti in docela všeč je ne vem komu, ali svoj posel opravlja izborno. Učinkuje pač najprej dvostroko, pozitivno in negativno: tu zbuja, nemara namenoma, gnev in ostro obsodbo, tam glasno pritrjevanje; a vmes zbuja, ne namenoma, indiferentno ravnodušnost, in ta je napram Aškerčevim delom nekaj novega.

Vse to je v značaju knjige. Markantna osebnost, kakršna je Aškerčeva, priverja ob vsakem nastopu voz načel za korak dalje. Tako se mi je ob tej knjigi vrivalo načelno vprašanje o razmerju med pesništvom in med ognjevitim prepričanjem, ki bi ga najbolje imenoval entuziazem. Po Platonovem mnenju pesnijo vsi pesniki v nekem entuziazmu, ne popolnoma se zavedajoč dogodkov v svoji duševni delavnici; zato obsoja Platon pesnike kot nezavestne blodilce. Tako je lahko pisal velmož, ki je imel sam pesniški dar kakor malokateri zemljan; mi bomo seveda rekli, da pesem brez entuziazma ne greje. — Zdaj pa obrnimo razmerje: je li kak entuziast tudi pesnik? In so li njegove entuziastne besede tudi poetične? Morda so, morda ne. To je odvisno od predmeta, ki navdušuje, in od nastopa dotičnikovega. Kritič F. Salten stavi entuziaste in pesnike v ostro nasprotje, govoreč o Bertii Suttnerjevi, entuziastni apostolici miru. O njeni knjigi „Proč z orožjem“ pravi, da na njej ni hvala vredno nič, ne umetnost, ne lepota, ne obrazovalnost, ne jezik, v največji meri pa prepričanje in entuziazem; taka knjiga bi pravzaprav ne smela pripadati slovstvu, ne umetnosti, ampak le ideji; tista knjiga je prišla le propagandi na pomoč kot krepka zaveznica in brhka agitatorica.

Nehote mislim na to knjigo ob Aškerčevih „Mučenikih“; razlik je seveda premnogo, a vendar se mi zdi, da bi Aškerčevo delo kot — ne morem drugače reči — agitatorna knjiga našla več naklonjenih sodnikov nego kot literarna prikazen. S tega stališča bi se na pr. dalo opravičiti, da so v njo sprejete pesmi kakor „Ilija pred Jurjevim kloštróm“, v kateri se izkaže tristo „junakov“ s tem, da so „jeli meso in pšenični hleb, v kleti se vinca napili“, ali pesem „Stopistran in hudič“, ali prva polovica pesmi „Flerič“, ali „Jezuitov spremljevalec“ (= hudič), ali „Kmet Zagorjan in kelih“, kjer kmet, na smrt bolan, pokliče protestantskega duhovnika zato, ker ne prinese samo hleba, ampak tudi kelih dobrega vina, ali „Trije sodi“, ki so napolnjeni s knjigami. — Te in take pesmi in misli bi na pr. pred prostim ljudstvom, ki ljubi take groteskne, na robato stran zasukane domislice, kot agitatorno sredstvo več zalegle nego najtemeljitejše dokazovanje in najpoetičnejše pesmi, osobito ako bi kaj takega govoril kdo z živo besedo. — V pričujoči knjigi pa to nekoliko kvari splošni vtisk.

Računati je torej s sedanjo individualnostjo našega pesnika; na zunaj hoče nastopati, kakor bi bil le entuziast, a v srcu je le pesnik. To dvojje se bori v njem

in borba postane skoraj mučna, kadar hoče entuziast kar poveljevati pesniku. Saj hodita pristen entuziast in pristen pesnik res povsem nasprotna pota; pesnik se vrača iz polnega življenja, obložen z vtiski, vedno v svojo tiho delavnico; entuziast pa se vneme v tihi delavnici, potem drevi iz nje v burno življenje, da neposredno razširja svoje plodove; pesnik spiše svojo knjigo in je ž njo povedal, kar je imel povedati; entuziast morda začne s knjigo, a potem deluje aktivno ž njo in preko nje, vedno se kretajoč med življenjem in umetnostjo, a je obično prežarek, da bi se mu posrečilo umerjeno umetniško učinkovanje.

Aškerc je in bo pesnik; a skušal je nastopiti kot entuziast in izbral si je snov, ki bi bila hvaležna za takega; kot entuziast jo je obdeloval v pesniški obliki in zato je tam, kjer se pozna ta posebnost očitno, omagoval ali pesnik ali pa entuziast. Vendar takih slučajev v veliko korist knjige ni premnogo: pesnik je končno zmagoval!

Snov, ki si jo je izbral, je zaradi pestrosti tudi za pesnika hvaležnejša nego na pr. Trubar. Najvažnejše pa je, da se je Aškerc povrnil k onemu načinu svojega pesniškega obrazovanja, ki je prav pristen njegov in pri njem v najboljših rokah: k pripovedni pesmi v obsegu balad in romanc. Edina širša, prizorna, ki je v tej zbirki („Jurij Dalmatin“), se ni posrečila, ker je pogovor med tistimi tremi tolovaji, ki „ležijo na trebuhih“, čisto neplodovit; a drugi in tretji del, spevana v tonu romanc, sta prav lepa. — Tako je Aškerc dosegel, da se knjiga bere gladko in z zanimanjem. — Velika zasluga mu gre nadalje, da je izkopal iz pozabljenosti marsikako občinstvu tujo osebo in tuje dejstvo ter jih opremil z živimi barvami, tako da bi se te pesmi dale porabiti kot vložke v kaki zgodovini protireformacije. Kjer je nedostajalo zgodovinskih oseb in dejstev, tam je ustvaril s sebi lastno plastičnostjo duhu časa primerne tipe, na pr. kmetske. — Snov je tudi historično urejena; začenja se s „Himno slovenskih heretikov“, z nastopom Jurja Dalmatina in s „Trubarjevo smrtjo“; potem se vrstijo v značilnih dejstvih dogodki do propasti luteranstva in zaključuje se zbirka z epilogom „Tožba slovenskega ljudstva v protireformacijski dobi“. — Baš ta zasluga gre Aškercu brez prigovora: posvetil je v ono temno dobo našega slovstva, ki se bo zdaj dala na obe strani ilustrovati z njegovimi pesmimi.

Razume se, da se pesnik ni omejil le na protestante, ampak da nastopajo soglasno z zgodovinsko resnico tudi protireformatorji kot taki. Nič ne de, da se zaradi tega naslov „Mučeniki“ ne ujema popolnoma z vsebino; iz prologa („pradedje naši lutrovski so to, svobode to so naši mučeniki“) je razvidno, kako nam je umevati izraz „mučeniki“. To je treba imeti pred očmi, sicer se bo bralec čudom vprašal, kaj ima z mučeništvom opraviti na pr. pesem „Škof Hren v Vinjem Dolu“, kjer je župniku vinska klet biblioteka (motiv kakor v „Listu iz kronike Zajčke“ iz l. 1890.), in druge.

Ker so torej lahko bili oboji nasprotniki predmet pesmim, je imel pesnik vobče dokaj hvaležno polje; a nedostajalo mu je vkljub temu, da je vestno študiral zgodovinske vire, velikih idej in znamenitih dogodkov, ki bi se bili dali plodno utelesiti. Največja ideja je bila pač ideja svobode; ali njo je bilo težko uteleševati pri zastopnikih nižjih slojev, ki so se pesniku zlasti nudili v virih; saj je znano, da so voditelji protestantstva kmalu ali se izpikorili ali izginili iz dežele; vrhutega ti — Nemci — niso bili z ozirom na prolog „naši predniki“; pri nižjih slojih pa se zmisel za svobodo kaže često v kaj čudni obliki: brez davkov dobro jesti in piti ter svobodno kleti in udrihati. (Prim. ciklus „Skakači“, „V krčmi pri belem

medvedu“, „Luteran Kremenjak.“) — „Stara pravda“ bi bila hvaležna snov, a za pesnikove sedanje namene je bila tem manj porabna, ker jo je že pred 16 leti opesnil tako izborno, da zdaj samemu sebi pač nima ničesar dostaviti; to velja res o „Legendi o Novem kloštru“, kjer se še enkrat opeva ista snov. O „Ilijii pred Jurjevim kloštrom“ smo že govorili. — Dejstvo, ki se da dobro izrabitii, je nadalje se žiganje knjig; pa tudi v tem oziru je Aškerc v pesmi „Luteranski kres“ v svojih „Novih poezijah“ na str. 101.—104. že l. 1900 v dovršeni obliki postavil samemu sebi nedosežen vzorec. Vendar je ta motiv kot najpriročnejši in najdovzetljivejši poinačeval na prerazlične načine tudi v „Mučeniških“, ne vedno srečno. Z neopravičljivo pretiranostjo se pravi že v prologu, da se od požiganja knjig kadi „siv dim nad dolinami in vrhovi“, takisto na str. 101. v „Auto da fé“ (to je vzorec za naslovno sliko). L. 1900. je bolj pravo zadel; češ, da te bukve niso rade gorele; zato so jih polivali z oljem in pomagala je klasična branjevka Urška iz Kurje vasi s piskrčkom. Izborno pa je pesniku uspela isti snovi posvečena pesem „Aleksandrijska knjižnica“. Tako v virih res ni bilo najti mnogo navdušujočega, a kar se je našlo, to je z vneto porabljeno. Znamenito je, da spadajo baš pesmi, posvečene ženskam, med najboljše v zbirki; te ženske kažejo gorečnost in neupogljivost in njih nastop odseva res poezijo. Kar se tiče poetične vrednosti, je na pr. daleč nad „Dalmatinom“ pesem „Opatinja Suzana“, prava Aškerčeva je „Klara Javornikova“, dobra je tudi „Helena Bernardinijeva“, slabša „Ana Znojilšekova“. Ena izmed tistih, v katerih govori res tudi srce, je „Župnik Lapidica“ in globoko sega v vsakem oziru dobra „Poslednji šolski dan“. Zanimivi sta „Peter Kupljenik“ in „Kovač Iskra“, pri „Jurju Bohincu“ je zadnja kitica odveč. V stilu lahkih romanc je spevana „Na gradu Lanšprešu“; dokaj medlejša je „Na Dobraču“; všeč mi je „Golška legenda“ in „Ferdinandov razglas“ in jezgrovita je „Luterana Kremenjaka pridiga na ulici“.

Splošno oni dobi so posvečene naslednje: „Prolog“, „Tožba slovenskega ljudstva“, iz katere zveni trpka resignacija; nadalje glasno doneča „Pesem izgnancev“. Sem bi tudi uvrstili „Voznika Kosa sanje“ in morda najkrepkejšo v celi zbirki „Neizpokorjen grešnik“. — Ostale pesmi opevajo protireformatorje, zlasti Hrena. In primeril se je čuden slučaj: prav pesmi te vrste so najboljše v zbirki! V vsakem oziru lepa je pesem „Francesco Barbaro“; tu zadonijo iznova pravi Aškerčevi akordi; po duhu in obliki spominja tudi ta pesem na „List iz kronike Zajčke“. — In Hren! Pesmi: „Škofa Hrena jutrna molitev“ ali celo „Hren v cerkvi sv. Lizabete“ in še štiri druge nam slikajo tega za svojo stvar gorečega moža tako, da nam kar ugaja. Le pesem „Tomaža Hrena čuda“ je zašla pregloboko.

Tako prinaša knjiga vsakemu nekaj in je za razvoj našega pesnika znamenita, zlasti zato, ker je v njej povedal v absolutno določeni obliki svoje veroizpovedanje, povedal pogumno, bodi nam všeč ali ne.

Dotakniti se moramo tudi tehniških stvari. Motijo nas semtertja mašila in razvaljene podobe. Ne bojimo se „vraga“ v — rimah, a naveličamo se ga; v vzvišenih pesmih bi ne smelo biti „trebuha“ itd. Na str. 6. se začetek tihega razgovora primerja obširno z — jezom, ki se naglo odpre; na str. 24. iz pipe (pri sodu) nič ne teče „vlaga“ (?) — samo zaradi rime z „vraga“. Nejasen je stavek na str. 26.: „Kaj se je zgodilo, da ko črn je prst nad slovensko zemljo razprostrl“.

Kdor hoče Aškercu poznati, ta naj poseže tudi po tej knjigi; kdor ga hoče študirati, ta mora poznati knjigo do pičice: zanimal ga bo v Aškercu zlasti entuziast.

Dr. Jos. Tomišek.

Knjige „Slovenske Matice“ za leto 1905 so sledeče: 1. Anton Knezova knjižnica. XII. zvezek. Uredil Fr. Levec. 2. Prevodi iz svetovne književnosti. II. zvezek. Beneški trgovec. Igrokaz v petih dejanjih. Spisal William Shakespeare, poslovenil Oton Zupančič. 3. Spomini. Spisal dr. Jos. Vošnjak. I. zvezek. 4. Slovenska bibliografija. I. del: Knjige. (1550—1900). Sestavil dr. Franc Simonič. 5. Slovenske narodne pesmi. 9. snopič. Uredil K. Štrekelj. 6. Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. VII. zvezek. Uredil L. Pintar. 7. Letopis „Slovenske Matice“ za leto 1905. Sestavil in uredil Evgen Lah.

Koledar družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1906. Izdalo in založilo vodstvo. Cena koledarju, ki nadomešča obenem nekdanji „Vestnik“, je 1 K 20 h. Ker se vodstvo nadeja primerne dohodka od razprodaje koledarja, ga bo gotovo naše občinstvo pridno kupovalo, tem bolj, ker se nahajajo v njem trije zanimivi, na našega Prešerna nanašajoči se spisi, ki so jih spisali društveni predsednik mns. Tomo Zupan, g. Ivan Vrhovnik in g. I. Pobjošar.

Slovensko-Amerikanski koledar. 1906. Izdalo in založilo uredništvo: „Glas Naroda“. XII. letnik. New York. Cena 30 centov. Ta koledar mora zanimati zlasti iz tega vzroka, ker je nekako zrcalo kulturnega življenja amerikanskih Slovencev. Kaj znamenitega baš ne nudi njegova leposlovna vsebina, a navdajati nas mora z zadovoljstvom že golo dejstvo, da naši prekmorski bratje v trdi borbi za eksistenco sploh še čutijo potrebo po domači dušni hrani in da so sploh med njimi še ljudje, ki pišejo v svojem materinem jeziku. Preprostemu čitatelju, kateremu je namenjen, nudi ta koledar vsekakor mnogo in uverjeni smo, da bi ga narod tudi v stari domovini rad pregledaval in čital.

„Matica Hrvatska“ je razposlala za leto 1905 svojim članom sledeče lepe knjige: 1. Hrvatsko kolo. Naučno-književni i umjetnički zbornik. Knjiga I. 2. Savremena Evropa ili karakteristika evropskih država i naroda. Napisao Stjepan Radić. Poučna knjižnica „Maticе Hrvatske“. Knjiga XXXI. 3. Evgenij Kumičić: Jelkin Bosiljak. Pripovijest iz istarskoga života. Zabavna knjižnica „Maticе Hrvatske“. Svezak CCLXXXVII.—CCLXXXVIII. 4. Vjenceslav Novak: Zapreke. Pripoviest iz savremenoga hrvatskoga života. Zabavna knjižnica „Maticе Hrvatske“. Knjiga CCLXXXVII.—CCLXXXIX. — 5. I. Perkovac: Pripoviesti. Iz bojnoga odsjeka. Sa životopisom I. Perkovca od dr. Ivana Zahara i slikom piščevom. Zabavna knjižnica. Svezka CCIC.—CCICII. 6. N. A. Nekrasov: Komu je dobro u Rusiji? Preveo August Harambašić, Slavenska knjižnica. Knjiga trinaesta. 7. A. P. Čehov. Izabrane pripoviesti. Preveo Martin Lovrenčević. Slavenska knjižnica. Knjiga četrnaesta.

Poučno potovanje v Švico je naslov ravnokar izišli knjigi, ki jo je izdala c. kr. kmetijska družba kranjska kot VI. zvezek svoje „Kmetijske knjižnice“ in ki jo je spisal Viljem Rohrman, pristav kranjske kmetijske šole na Grmu. Ker je knjiga zanimivo ter živahno pisana, prepletana z dogodki naših potnikov-rojakov, zato je obenem mikavna in poučna. Dobiva se pri kmetijski družbi v Ljubljani po 1 K s poštnino vred. Denar je z naročilom vred poslati naprej.

Soseda Razumnika govedoreja je naslov VII. zvezku „Kmetijske knjižnice“, ki jo izdaja c. kr. kmetijska družba kranjska. Nemški je spisal knjigo dr. L. Steuert, poslovenil pa jo je g. Gustav Pirc, ravnatelj c. kr. kmetijske družbe kranjske. Dobliti jo je za 1 K pri kmetijski družbi.

Vladoje Dukat: Slike iz povjesti engleske književnosti. U Zagrebu. Izdala Mat. Hrv. 1904.

Knjigo bi še izdatneje pohvalil, ko bi vedel, da jo potem kdo vzame v roke. — Kajti, kdo se vobče briga za angleško književnost? Pač! V dnevnikih, v revijah čitamo večkrat kak prevod, no, in Shakespeare nam že skoraj ni več Anglež! Kdor bere Scotta, Dickensa, Byrona, Maryata, ta se tudi kaj malo briga za to, da so bili ti možje Angleži. In vedno še nedosežni Robinson — kateri dečak misli na njegov angleški izvirnik (1. izdaja l. 1719)? In moderen kritik, ki se opira na Ruskina, čisto pozabi, da je to Anglež; o starem Carlylu niti ne govorim. — Ko bi tako nekoliko pregledali velike literature in svojo literaturico, bi naleteli zdajpa zdaj na kakega Angleža in naposled bi nas zanimalo, izvedeti kaj več o možeh in o knjigah, ki so toli slavne, da so prikoračile do nas. V to nam je dobro došla Dukatova knjiga, pisana strokovnjaško in vendar zanimivo, natančna v podatkih in spretno ozaljšana z lepimi prevodi izvirnikov; že zbiranje teh prevodov pomeni kulturno delo.

Ne vem, po kakih virih je pisatelj sestavljal svojo knjigo, ker jih ni — zakaj ne? — navedel; a kjer sem kaj potipal, povsod sem našel natančnost. Morda bi bilo dobro, ko bi se bil pisatelj ravnal še bolj po tendenci, ki leži v naslovu „Slike“, omejujši še nekatere podrobnosti in ne računajoč na — angleške bralce; staro dobo bi n. pr. smel brez škode nad polovico skrajšati. Sicer pa je bolje preveč temeljitosti kakor premalo. — Tudi s splošnega vidika je knjiga važna, kažoč, da ima narod trgovcev literaturo, ki je v več ozirih prva in največja na svetu.

Dr. Jos. Tominšek.

Ante Petravić: Studije i portreti. Zagreb. 1905. — K 3. — Trinajst temeljitih literarnih študij je ponatisnjenih pod gorenjim naslovom. Izraz „študije“ je tu umesten, ker pisatelj sega res zelo v globino in širino; s sigurno roko in v vajenim očesom določuje obzorje pisateljem, ki jim je posvetil svoj trud. To mu je mogoče spričo njegovega obsežnega literarnega znanja v modernih književnostih, posebno v italijanski, a tudi v francoski. — Med članki so nekateri splošno zanimivi, n. pr. „O plagijatu ili književnoj kradji“; za hrvaško slovstvo važne so „Razvitak pjesništva u Dalmaciji od početka 19. vijeka do smrti Pavlinovića i Despota“, monografije o Velimiru Deželiću, o Josipu Milakoviću, o Iovanu Hraniloviću i. dr.

Za Slovence je knjiga pomembna, ker je v njej najobširnejša in najboljša študija o našem — Simonu Gregorčiču (str. 173—193). Študija je res tako spretno pisana in v rezultatih toliko resnična, da bi obžalovali, ker ni pisana v slovenskem jeziku, ko bi ne bila pisana v hrvaškem. Nekateri stavki se glase kakor trdno utemeljene formule: „Gregorčičeva poezija je pretežno patriotska“ (str. 174, 181), „V pepelnici noči je Gregorčičeva najlepša rodoljubna pjesma“. Oboje je res! „Gregorčič znade uvijek naći sliku u prirodi, iz koje će on izkresati po koji patriotski motiv“ — res je to. „Ovakvi su pjesnici osobito ljubimci mladosti“ (182); pa ta vdanost domovini, „to neprestano pjevanje o svojoj Sloveniji, doista ne može Gregorčiču podati velikoga mjesta u svjetskoj književnosti —“ tudi to je res. — Da je Slovencem Gregorčič to, kar je Hrvatom Šenoa, to tudi velja, kolikor je sploh mogoče primerjati lirika z romancierjem. — Gregorčič je v patriotskih pesmih optimist, a „u drugim pjesmama, osobito, kada pjeva o životu i vlastitim utiscima i doživljajima“, pesimist, to bi stalo, ako namesto pesimist pravimo: melanholist. Da se Petraviću „pjesme ovoga smjera ne sviđaju onoliko, koliko one patriotske“, to je pač res, ker avtorju moramo verjeti; a za svojo osebo izjavljam baš nasprotno, da mi ugajajo pesmi te subjektivne smeri še mnogo, mnogo bolj kakor

patriotske; v njih je srčna kri, v onih šampanjec. Pozitivno sodbo (str. 173): „Gregorčič kao pjesnik bez kak sumnje zauzimalje prvo mjesto kod Slovenaca. To mu Slovenci svi bez razlike priznaju“ — to sodbo beležim z opazko, da se izmed naših pesnikov smatra in je smatral pač vsak „količkej“-pesnik za prvomestnika vsaj v svojem žanru, a kritiki bi Gregorčiču in njegovemu žanru priznali brez ugovora prvenstvo, ko bi sploh kdaj prišlo do pesniškega taksametra.

Dr. Jos. Tomišek.

Popović Pavle: Pripovetka o devojci bez ruku. Studija iz srpske i jugoslovenske književnosti. Nagradjeno iz fonda dr.-a Ljubomira Radivojevića. Beograd (Srpska kraljevska akademija). 1905. 123 str. Cena 2 dinara.

Nesrečna in preganjana deklica, slična Genofefi, Grizeldi itd., je junakinja pripovedek, ki jih analizuje pisatelj v tej knjigi. Cesar hoče svojo hčer za ženo, a deklica si raje odseče roke, nego da bi s svojo lepoto bila kriva rodoskrumbe. V nekaterih pripovedkah stori deklica to radi mržnje mačehine. O taki deklici brez rok nahajamo pripovedke skoro v vseh srednjeveških evropskih literaturah, a jugoslovanske doslej v tem oziru niso bile obdelane. Pavle Popović, profesor na vseučilišču belgradskem, je v tem svojem najnovšem opisu zbral in prebral, kar je o tej snovi mogel najti v jugoslovanski, osobito srbski literaturi. Tudi Slovenci smo zastopani v njegovem delu (str. 109.—111.); več bo se dalo navesti, ko bomo imeli zbrane svoje pravljice in pripovedke. Prof. Popović nam je ljub znanec; mudil se je lani (1905) več tednov na Kranjskem na Bledu in v Škofji Loki ter proučeval našo književnost in naš jezik ter zastopal belgradsko vseučilišče pri Prešernovi slavnosti.

Dr. Fran Ilešič.

Šurmin Gjuro dr.: Početak Gajevih Novina. Prilog kulturnoj povjesti Hrvatske. (Preštampano iz 162. knjige „Rada“ Jugoslov. akademije znanosti i umjetnosti) 25 str. — Kdo pri nas ne bi poznal pesmi „Još Hrvatska ni propala“! Kdor pa pozna to pesem, pozna tudi duh Ljudevita Gaja, ki je l. 1835. začel izdajati svoje „Novine“ z „Danico“ ter s tem pokrenil ilirizem. Znano nam je že vobče — natančneje se nam bo še pojasnilo — s kakimi bolečinami so se porodile naše „Novice“; tudi Gajevim „Novinam“ je bil porod težak; policija in cenzura sta bili kumici-sojenici, a Gaj je bil spreten mož, ki je znal sprečiti „usodo“ ter je svojemu detetu očeval življenje. Razpravo prof. Murka v „Spomen-cvieu (1900) je tu popolnil prof. Šurmin osobito z dokazom, da Gajeve „Novine“ niso mogle biti drugačne, nego so bile. Vkljub vsemu utesnjevanju pa so postale glasonoše naj-sijajnejše dobe v jugoslovanski povesti, ilirizma. — Prof. Šurmin je veččak baš v tej dobi literarne zgodovine, saj nam je podal še dva zvezka „Hrvatskega prepodra“, ki se jima skoro pridruži še tretji in zadnji (do l. 1848).

Dr. Fran Ilešič.

Oratorijski koncert „Glasb. Maticе“ — Bossija „Canticum canticorum“. Komplicirana razlaga svetopisemske „Visoke pesmi“ kralja Salomona v zboru cerkvenih očetov, po katerih učenju je vsa erotika te pesmi je alegorija in pa simboliški izraz za združenje katoliške cerkve s Kristusom, je dala uglasbitelju Visoke pesmi, M. Enricu Bossiju (roj. 1861 v Saló ob Gardskem jezeru, sedaj organist v Bologni), pravec, ki mu je branil izraziti erotiko besede drugače nego le ob umir-

jenem, čutenje s plemenitostjo zaplavljaajočem mišljenju. Mistika, katero uvaja cerkvena razlaga v Salomonovo pesem, odseva tudi iz Bossijeve glasbe, vabi poslušalca k vznositejšemu naziranjju, in ker je Bossi ne samo znamenit kontrapunktik in briljanten instrumentalist, ampak tudi krepko ustvarjajoča muzikalna individualnost, hvalimo v njegovi kantati delo odlične, da, mogočne vrednosti.

Dve glavni temi sta Bossiju temelj, na katerem je vzgradil veliko svoje delo, to pa velepotezni tema iz koralne melodije „Ecce panis angelorum“ in pa brhki in krepki hebrejski motiv. V medsebojnem si ugovarjanju služita oba ta motiva kot vodilni misli, ki kipita na površje, kjerkoli to zahteva globoki zmisel uglasbene alegorije, ki slika izvor krščanstva iz židovstva, upor tega proti uspehu prvega, trpljenje krščanske ideje in končno zmagoslavje krščanstva. In to zmagoslavje podaje Bossi markantno v grandioznem zaključnem himnu drugega dela, kateremu ravno je povzel krščanski motiv.

V invenciji melodike je Bossi bogat, zanimiv, vsekdar samosvoj. Ni pa Bossiju melodičnost prvi smoter, kantileno podreja marveč ustroju kontrapunktiški in polifonski vzgrajene simfonije, za kakršno smemo označiti njegovo uglasbenje. Težišče skladbe je v orkestru, v Bossijevi „Visoki pesmi“ prevladuje instrumentalnost, zbori in solistovski spevi služijo le v podkrepitve, v povečanje instrumentalnega aparata, s katerim deluje skladatelj, ekstatično proslavljajoč idejo, izraženo v besedilu. Zato pogrešamo v Bossijevem delu karakterizovanja pevane besede, karakterizuje marveč le orkester; ni v skladbi drobnoslikarstva, zato pa tem uspešneje izvršenih veleslik, s katerimi se povzpjenja skladatelj do le tem višjih učinkov. Kako krasna je slika vračajoče se spomladi, slika bojaželjnih trum Salomonovih junakov ali pa veličastni prizor prihoda kraljevega.

S proizvajanjem Bossijeve svetopisemske kantate, kakor nazivlje skladatelj svojo „Visoko pesem“, je opravila naša „Glasbena Matica“ koncert sijajne vrednosti. Izbrala si je delo, ki zahteva spričo svoje moderne fakture izreden napor kakor orkestrskega tako pevskega materijala, ko ustvarja skladatelj, uporabljajoč vsakršne pridobitve tehniškega razvoja novodobnega skladanja. Podala je „Glasbena Matica“ koncert v dovršeni obliki in bilo bi odveč, natančno ocenjevati vrline njene proizvodbe, ko je že utrjen renome, ki ga uživajo produkcije „Glasbene Matice“ pod vodstvom njenega koncertnega vodje M. Hubada. Solista Henrieta Kury z Dunaja (sopran) in Jan Ouřednik iz Ljubljane (bariton) sta bila izbrano vrla predstavitelja velikih solistovskih partij. Odlikovala sta se umetniški kakor kot muzika tako glasovno.

Dr. Vladimír Foerster.

Novi akordi. V. letnik št. 2. (sept.) in 3. (nov. 1905). Mešan zbor, ki ga prejšnja krepak vzlet in ki poje ter zveni samega veselja, je Emerika Berowa v markantnem starem madrigalskem slogu polnoglasno uspela skladba „Madrigal“. Uvrščen v koncertni spored doseže ta madrigal pač učinkljiv uspeh. Globoka zamišljena, zasnovana na temnem podbarvanju je Antona Lajovica melodična pesem za en glas in klavir „Iskal sem svojih mladih dni...“. Priporočljiva sta moška zbora Emila Adamiča šegavi „Res, oženil bi se“ in Frana Gerbiča blagoglasni „Rožmarin“. Lepi svoj klavirski ciklus „Iz karnevala“ nadaljuje Jos. Procházka s 4. točko „Quasi polacca“, dr. Benj. Ipavec podaje pianistom lahko, spevno „Podoknico“, Emil Adamič „Valček“, Julij Junek „Impromptu“. Slede še dr. Benj. Ipavca kratki mešani zbor „Pod nebom širnim“, Iv. Nep. pl. Zajca op. 852. „Erotičen napjev Clelje iz opere Armida“ in K. Koranskega napev „Uvenuloj ruži“.

Dr. V. F.

Gledišče

Slovensko gledišče. A. Drama. Na novega leta dan popoldne so uprizorili na našem odru drugič „Carjevega kurirja“.

Dne 2. januarja smo videli prvič v sezoni Govekarjevega „Martina Krpana“. V tehniškem oziru je zdaj zadnje dejanje mnogo boljše, nego je bilo spočetka, sicer pa je ostala igra na isti višini, kakor je bila. Moje mnenje je to, da tak „Hanswurst“, kakršen je Martin Krpan sedaj, ne more ostati simbol našega naroda. To ni ne častno ne prikladno! Nobene besede bi ne tratil o tej stvari, če bi ne bil gospod Govekar baš v tej drami dokazal, da spiše lahko tudi dramo vsekoli umetniške vrednosti, ako le hoče. Prvo dejanje v „Krpanu“ sem hvalil že in ga hvalim še danes. Zakaj ni ostal Govekar sam sebi zvest, zakaj ni ostal dosleden? Jaz bi mu svetoval, da bi šel enkrat prav tja, kjer je bil Martin Krpan doma, in prepričal bi se, kako ponosito, kako inteligentno je ondi ljudstvo. Tista moč naj bi se ne kazala samo v mišicah, ampak tudi v duhu! Vsekakor bi besede ne smele pokvariti tega, kar so storile roke! Tu bi bilo treba skladja! Nič nimam zoper to: naj se „Martin Krpan“ uprizarja še nekaj časa tak, kakršen je, toda prej ali slej naj se gospod Govekar odloči ter nam ustvari dramo, ki bo njemu in našemu slovstvu na čast. To je dolžan sebi, dolžan nam, ki vpoštevamo njegove zmožnosti, dolžan tudi sujetu, ki je vreden, da se mu posveti nekaj moči!

Ponavljali so „Martina Krpana“ 7. jan. zvečer in 21. januarja popoldne.

Lepi so bili večeri, ki so bili posvečeni Tolstemu, dasi so se po našem mnenju ti večeri prehitro vrstili drug za drugim. Kajti težka je hrana, ki nam jo nudi Tolstoj, in daljšega oddihljaja si človek želi, ako ga je poslušal dve uri!

Dne 11. in 13. januarja smo videli po njegovem romanu „Vstajenje“ sestavljeno, našemu občinstvu že znano dramo enakega imena. Pri drugi predstavi je gostovala v vlogi Katjuše gospa Mila Dimitrijevičeva, član kralj. zem. gledišča v Zagrebu. Da je gospa Mila Dimitrijevičeva res umetnica, smo se prepričali že precej v prvem prizoru. Čudovito se je poglobila v duševno življenje svoje junakinje, poglobila pa tudi v intencije pisateljve. Kajti Katjuša je tudi v igri popolnoma Tolstega delo. Vloga Katjuše je v drami takorekoč vse. Kar je izven nje, je samo milje, če ne celo balast. Zato s to vlogo igra stoji in pade in je treba za njo v istini talentirane interpretinje, da pride igra do veljave. Želeli bi gospo Milo Dimitrijevičovo še večkrat videti na našem odru.

Dne 21. januarja pa so igrali Tolstega znamenito delo „Moč teme“.

Nič se nimamo pritožiti, naši igralci so se potrudili in zadovoljni smo bili s predstavo. Pogrešali smo semtertja le one umetniške višine, ki usposablja igralca, da se tam, kjer treba, emancipira nekoliko od grozne realnosti ter s svojo igro ublaži kruti učinek besede in dejanja.

Ta večer je praznovala gospa Avgusta Danilova svojo dvajsetletnico, odkar je na slovenskem odru. Gospa Avgusta Danilova je izborna domača moč, ki smo jo vsekdar radi videli igrati. Nastopala je v najrazličnejših vlogah in vselej z uspehom. Njena glavna moč leži v karakterizaciji. To in pa njeni močni in prijetni organ jo usposablja zlasti za heroične vloge. Pridnost njena pa bi služila lahko marsikomu izmed naših igralcev za zgled! Kako jo naše občinstvo čišla, se je ta večer pokazalo na jasn način.

Omeniti nam je še „Županove Micke“, ki se je s predigro in poigro ponavljala dne 7. januarja popoldne, ter dr. Jos. Štolbove veseloigre „Potujem s hčerko“ (Njen sistem), ki se je prvič uprizorila na našem odru dne 23. januarja. Dr. Jos. Štolba je znan češki dramatik. „Potujem s hčerko“ je veseloigra, polna srečnih domislekov in situacijske komike. Kar ugaja posebno, je to, da je igra brez tistih groznih pretiravanj, ki smo jih navajeni v nemških veseloigrah in ki se jih tudi nekateri mlajši francoski pisatelji ne izogibljejo več. V Štolbovi drami pulzira pristno življenje in to pomeni za veseloigro mnogo!

B. Opera. Opera nam zadnji čas ni nudila kdovekaj. Peli so dne 28. decembra p. l. prvič na našem odru „Zvonove korneviljske“, komično opero v treh dejanjih, spisala Clairville in Gabet, uglasbil Robert Planquette, ki so jo vsled raznih ovir ponavljali šele 9. in 16. januarja zopet.

„Zvonovi korneviljski“ so bolj opereta nego opera, delo, ki služi utrujenemu človeku za razvedrilo, a zanimivo zlasti zaradi tega, ker stavi originalnost nekaterih nemških komponistov v nekam čudno luč.

Ponavljali so razen tega dne 30. decembra p. l. in 1. januarja t. l. „Cigana barona“, a dne 19. januarja peli prvič v sezoni Weberjevega večno mladega in svežega „Čarostrelca“.

Dr. Fr. Zbašnik.

Stanislav Przibyszewsky je spisal novo dramo „Večna pravljica“. To najnovejšo je tudi najboljšo delo slavnega Poljaka.

Rad. P-n.

Med revijami

Planinski Vestnik. Glasilo Slovenskega planinskega društva. Urejuje Anton Mikuš. — Ko pregledujem pretekli XI. letnik tega novodobnega lista, se mi zdi, kakor bi mi govoril tisti kos mojega bitja, ki je turistovski, tako-le: Planinski Vestnik je tak, kakršni so pravi turisti: zanesljivega in skrbnega vodnika-urednika ima, ki je že davno prebil vse vodniške preizkušnje; opremljen je list z vsem potrebnim: s tečno hrano — ukovitimi spisi, z dobro pijačo, ki daje moč — z društvenimi vestmi, s prebavljivim prigrizkom — „raznimi vestmi“, a tudi s sladčicami za suha in razvajena usta. Navdušen narodnjak je v zastopstvu za slovenskega naroda življenske interese, oprezen v pripravah, odločen v nastopu, vedno pogumen in nikdar vrtoglav; dober tovariš vsakemu, ki se mu bliža vljudno, nepristopen pa nasprotnikom. Zato je mil gost v vsaki hiši.

Naj bi ne bilo slovenske hiše, kamor bi ne zahajal Planinski Vestnik. Eden ud vsake rodbine pač lahko postane član Slov. plan. društva z letnimi 6 K; kot član dobiva tudi „Plan. Vestnik“.

List je tudi z ože slovstvenega stališča važen in orje v mnogih ozirih ledino: naše potopisje, panoga slovstva, zanimajoča dorasle in nedorasle, ima njega zahvaljevati vprav za vse.

Vrhutega se Plan. Vestnik ne omejuje le na razkazovanje domačih krajev; on posega sploh v zanimive kraje naše zemlje, da so le opisovalci neposredni očitvidci. — Preskrbel nam je nadalje gladko terminologijo ne samo za turistiko, ampak zlasti za zemljepisje, in to ne le splošno, temuč do vprav najzanimivejših podrobnosti, ki jih iztakne le turist. Torej oglašajte se novi člani Slovenskega planinskega društva!

Dr. Jos. Tomišek.

„Savremenik“. Ljetopis „Društva hrvatskih književnika“. To je naslov novemu hrvatskemu mesečniku, kateremu želimo dolgega življenja, ker se nam vidi, da Hrvatje potrebujejo takega lista, vidi, da se ž njim izpolni občutna vrzel v hrvatski književnosti. Odlična imena nabajamo precej v prvi številki med sotrudniki. Ta imena so porok za to, da bode list prinašal vseskozi zrele stvari in da bode ustregel vsem zahtevam, ki se smejo staviti dandanes do leposlovnega lista. Naj bi se tudi Slovenci, katerim je mar napredek bratskega nam naroda, pridno naročali na novo revijo! Celoletna naročnina stane 14 K, polletna 7 K. Naročnino sprejema Gj. Trpinc v Zagrebu, Ilica 6. — Kaj več o tem listu izpregovorimo v prihodnji številki.

Naučno - literaturny sbornik, ki ga izdaje „Gališko-ruska Matica“ v Levovu, je v tretji knjigi četrtega zvezka za l. 1905. prinesel članek o Prešernovem življenju in delovanju iz peresa O. A. Mončalovskega. To je spis prigodnik za Prešernovo slavnost minolega leta, ki se je je brzojavno udeležila tudi „Gališko-ruska Matica“. Par netočnih ali krivih podatkov mu nikakor ni zameriti — saj smo iste trditve še pri nas letos čuli, na pr., da se je Prešeren na Dunaju seznanil s Čelakovskim. Za zgled Prešernovih poezij objavlja prevod „Nezakonske matere“. Ta prevajatelj je prevedel tudi dve Gregorčičevi pesmi, in sicer „Človeka nikar“ in „Njega ni“ pa po eno pesem črnogorskega kneza Nikite in A. Šenoe.

Dr. Fran Ilešič.

„**Politisch - anthropologische Revue**“ prinaša spis slovitega socijologa Ljudevita Gumplowicza „O socijoloških problemih v avstrijski politiki“, v katerem pravi ta med drugim: Podlaga narodnosti so narodna tla („nationaler Boden“), t. j. ozemlje, ki mu je narod vsled stoletnega prebivanja takorekoč podelil svoj značaj, tako da se na teh tleh druga narodnost obdržati ne more. „Narodni zemlji“ odgovarja s strani naroda „domovinsko čuvstvo“; uživanje narodnih krasot gotovega geografskega okoliša se ne da ločiti od priznavanja socijalnih idealov tamkaj bivajočega ljudstva. Zatorej na pr. poljska zemlja nemške prisiljenice naravnost „zre“. — Zato stremi razvoj v Avstriji za kulturo narodnega značaja; tudi državna politika temu razvoju ne more odoleti, temveč ga nevede in nehote pospešuje, pospešuje pa tudi zbliževanje slovanskih narodov v okviru te države, ki se vrši sedaj še na literarnem polju, postaja pa bolj in bolj tudi političnega pomena. Ruskemu panslavizmu pa je zadala rusko-japonska vojska smrtni udarec. V času prometa se seveda narodnost tudi na tuji zemlji skozi dolgo vrsto generacij vzdržuje, in narodne naprave uspevajo tudi zunaj „narodnega ozemlja“. Domovinsko čuvstvo pa v neagrarnih slojih — žal — gineva. Razširjajoča se izobrazba pač provzroča, ne le da se naziranje o naravi počasi emancipuje od tega ali onega verskega ali političnega prepričanja, marveč da se tudi socijalni pojavi bolj in bolj pojmujejo kot faze naravnega razvoja.

m.

Splošni pregled

Anton Aškerc je praznoval 9. januarja svoj petdeseti rojstni dan. Njegova skromnost in naša brezbržnost, morda tudi preobilica poslov, ki nam ne da misliti na vse, je vzrok, da je potekel ta dan tako brez vsega šuma. — Aškercve petdesetletnice so se spominjali razni slovanski časopisi s toplimi besedami, ki pričajo,

koliko spoštovanja uživa naš pesnik v širnih krogih. Da je „Ljubljanski Zvon“ svojemu nekdanjemu uredniku čestital, je samo ob sebi umevno. Naj mu zakličemo tudi na tem mestu: Še mnogo mnogo plodovitih let!

Ivana Cankarja literarna povest, ki jo priobčuje „Ljubljanski Zvon“, je že v svojem začetku provzročila tuintam zamero in pikiranost. To nas sili do sledeče izjave. Ni dvojbe, da misli Cankar, ko razvija svoje nazore, oziroma ko pobija nazore drugih, na eno ali drugo eksistujočo osebo, ne najmanjkrat morda na osebo „Zvonovega“ urednika. Toda naj li zaradi tega, ker se čuti kdo izmed nas zadetega, Cankarju vzamemo besedo? Na tako omejeno stališče se sedanji „Zvonov“ urednik nikdar ne bo postavljaj! V „Zvonu“ ima vsakdo pravico, povedati svoje mnenje, ako se tiče to mnenje take stvari, da spada v okvir lista, in če se vrši to v taki obliki, da se ji z estetičnega stališča ne da nič prerekati. Tudi o Cankarju pove lahko vsakdo svojo sodbo in obsodbo v našem listu, samo če izvira iz resničnega prepričanja in ne morda iz kakih nizkotnih nagibov. Vsak „pro“ in „contra“ je nekak ventilator, ki čisti zrak, čisti in izbistruje nazore ter pospešuje na ta način napredek. Da pa golim polemikam v listu, kakršen je „Zvon“, ne more in ne sme biti mesta, menda ni treba še posebej poudarjati! — Vprašalo se nas je celo tudi, če se „Zvonov“ urednik strinja z vsemi tistimi nazori, ki dobe izraza v tem ali onem „Zvonovem“ spisu. Ne, tako polimeričen „Zvonov“ urednik vendar ni! Če bi se na pr. strinjal povsem s Cankarjem, potem bi moral kar nemudoma odložiti pero ter se zabubiti, kajti tudi on je že stopil v ono dobo, o kateri Cankar misli, da nič več ne velja. Toda mi vsi vemo, da je spisal Tolstoj — „Vstajenje“, v katerem se nahajajo ljubimski prizori, kakor samo še v „Faustu“, kot sedemdesetleten starec, in vsi oni, ki so čutili kdaj v sebi morda nekoliko talenta, pa niso imeli toliko poguma, da bi bili kakor Cankar raztrgali verige konvencionalnosti ter se posvetili zgolj temu, kar je od njih zahtevalo srce, se morajo tolažiti z upom, da bode njih „poklica“ morda vendarle enkrat konec in da dobe potem šele časa, vsaj deloma nadomestiti to, kar so zamudili v mladosti. Seveda je ta up podoben upu ujetnika, ki vidi okroginokrog zidovje in šteje dneve v vednem strahu, učka li uro prostosti ali je ne učka! Kajti prav lahko je možno, da tisto naše hrepenenje ne dočaka utehe!

Ne more biti torej govora o tem, da bi bilo vsako prepričanje, ki ga kdo zastopa v „Zvonu“, tudi že urednikovo prepričanje. „Zvonov“ urednik se drži temveč načela — in naj se zaraditega obdolži tudi breznačelnosti — da nima nikomur vsiljevati svojih nazorov, kakor jih semtertja nekateri uredniki. Kdor misli, da je na svetu kaj popolnega, kdor živi v tej veri, da je v poeziji, v umetnosti ali sploh kje en sam „prav“, ta se zelo, zelo moti! Kakšen bi bil leposloven list, če bi se postavil njegov urednik na tako ekskluzivno stališče? Urednik leposlovnega lista bodi kakor vrtnar, ki skrbi za to, da presadi na svoj vrt kar najrazličnejše in najzlahtnejše cvetje. Pod različnim podnebjem poganjajo različni cvetovi in vsi ne moremo enako čutiti, vsi ne moremo biti enih misli. Zbrati okrog „Ljubljanskega Zvona“ kolikor mogoče vse najboljše naše pesnike in pisatelje, za tem smotrom je stremil njegov sedanji urednik od prvega hipa pa do današnjega dne, za tem smotrom hoče stremiti še dalje, dokler ne prevzamejo njegovega posla spretnejše roke. V koliko se mu je doslej to posrečilo, ne gre njemu sodba. A to je bil pravec vsemu njegovemu dosedanjemu prizadevanju, in zdaj bode morda jasno marsikaj, česar nekateri doslej niso mogli umeti. Tega načela se je držal „Zvonov“ urednik dosledno navzlic raznim poskusom, potisniti ga v drug tir! A da se vrnemo

k Cankarjevi povesti! Cankar je najbolj v svojem elementu takrat, kadar vihti bič. Ne kratimo mu veselja, ne omejujmo ga v njegovih evolicijah. Občudujmo v njegovih spisih to, kar je neoporečno občudovanja vredno — se li kdo pridruži njegovim nazorom ali ne, to odločuj njegov osebni okus! Pripomnimo naj samo to: enostranost ne more nikjer obveljati! Telo in duša — oboje mora biti, brez enega ali drugega ni človeka! Upamo, da je zdaj vsa stvar pojasnjena in da ne dobimo od naših sodradnikov nobenih naznanil več, da se umaknejo od sodelovanja, ker sumijo, da jih je hotel zadesiti ali celo osmešiti Cankar. Poudarjamo še posebej, da baš tisti, ki so se čutili najbolj žaljene, nimajo prav nobenega povoda za to, ker vemo, da njih Cankar ni imel v mislih!

A. Aškerčeve pesmi v ruskem prevodu. Glasilo „Slavjanskega blagotv. občestva“, „Slavjanskija Izvestija“, priobčuje v svoji najnovejši 7. številki več dobro uspelih prevodov Aškerčevih pesmi iz peresa Sergeja Štejna in N. Noviča. N. Novič je prevedel „Najlepši dan“, Sergej Štejn pa pesmi „Javor in lipa“, „Buddha in Sariputra“ in „Kraljeviča Marka“. — V novejšem času prevajajo Rusi najmarljiveje Aškerčeve pesmi, da smemo upravičeno trditi, da je izmed modernejših slovanskih pesnikov med Rusi najbolj znan in spoštovan Slovenec Aškerč!

Vseslovenska knjižnica na ljubljanskem magistratu. Mestni magistrat ljubljanski se obrača iznova do uredništev slovenskih časnikov, da bi mu pošiljala po en izvod svojega lista za vseslovensko knjižnico na ljubljanskem magistratu. Misel, ustanoviti tako knjižnico, se nam zdi jako srečna. Služila bo, kar poudarja magistrat v dotičnem svojem pozivu, jako dobro drugim Slovanom, ki prihajajo leto za letom v Ljubljano kot duševno središče slovenskega naroda, hoteč se poučiti o njega kulturnih težnjah in napredku, služila istotako dobro pa tudi domačim časnikarjem in literatom, ker bodo v taki knjižnici imeli pri rokah na enem mestu vse, kar bodo potrebovali za svoje namene, in jim ne bode treba šele iztikati po raznih takih krajih, kjer izhaja kak slovenski časopis. — Želeti je torej, da bi se odzvala magistratnemu pozivu vsa uredništva, oziroma upravništva slovenskih časopisov ter tako dejansko pripomogla k uresničenju lepe ideje.

L. N. Tolstoj, ki je krenil zadnji čas na politično polje, je spisal članek „Moč“, ki izide v Londonu. *Rad. P-n.*

J. E. Rjepin je končal portret Maksima Gorkega. Kritiki prištevajo umotvor k najboljšim portretom sedanjega časa. *Rad. P-n.*

Vegov spomenik na nebu. V životopisu Jurja barona Vege*) piše med drugim pisatelj F. Kaučič tudi o učenjaku Vegi na str. 57. sledeče: „Auch am sternbesäten Himmelszelte trägt einer der hellsten Sterne den Namen „Vega“. Der Name ist alt und der Autor vielleicht nur mit vieler Mühe zu finden; so schreibt mir der Astronom Palisa, an welchen ich mich in dieser Angelegenheit gewendet.“ Vkljub tako preciznemu izrazu g. pisatelja je pa ta stvar popolnoma napačna. Nedavno, ko sem dobil Vegov životopis v roke, se mi je gori navedeni odstavek takoj zdel sumljiv, posebno zato, ker mi je znana astrognozija. Res je, da se nahaja na severni nebesni poluti najsvetlejša zvezda I. reda v ozvezdju „Lira“ z imenom: Vega. A ta zvezda nepremičnica ni dobila, kakor meni g. Kaučič, svojega imena po našem slovenskem učenjaku Vegi, ampak je čisto drugačnega izvora. Astronomsko znanost so dobili Evropeci od Arabcev in ž njo seveda tudi imena večine zvezd. „Vega“ ali tudi imenovana „Lira“, ki se je v srednjem veku zvala tudi „Lucida“, t. j. svetla,

*) Georg Freiherr von Vega, von Hauptmann Fridolin Kaučič. Wien 1904.

ima svoje ime iz arabščine. Arabski astronomi so jo zvali: „el-nesr el waki“, t. j. padajoči orel, iz katere besede se je storila beseda, oziroma ime te zvezde: Vega. Arabsko astronomijo so najprvo izmed Evropecev dobili Španci, ker se pa v španskem jeziku tudi nahaja beseda „vega“, t. j. trata (polje), je možno, da so jo izprva Španci tako imenovali popačeno iz arabske besede „el waki“. Čudno se bo pa marsikomu zdelo, kako pa to, da ni že tega povedal g. Kaučiču dunajski astronom g. Palisa. Jaz si razlagam to stvar na sledeči način: g. Kaučič je vprašal g. Paliso najbrže samo, kdo je imenoval ono zvezdo prvi Vego in kdaj — ni pa vprašal, če se tudi imenuje omenjena zvezda po našem slovenskem matematiku Vegi. Seveda ni mogel g. Palisa na to pravilno odgovoriti, morda ni niti vedel, za kaj gre. Ali pa naj bi bil naš Vega brez tako veličastnega spomenika na nebu, kakršnega mu je menil postaviti g. K.? Gotovo ne!

Bronast spomenik bodo Slovenci v kratkem postavili vojaku-matematiku-učenjaku Vegi v beli Ljubljani. Minljiv je ta spomenik, ki ga bodo Slovenci postavili še tako pozno svojemu duševnemu velikanu.

Astronomi so pa že davnaj poskrbeli našemu matematiku-astronomu Vegi za dostojen, veličasten spomenik, ki sicer ni bronast-minljiv, ampak takorekoč večern in izginil bo le z vesoljstvom. Že slavni astronom dr. I. H. pl. Mädler ga omenja v svoji astronomski zgodovini (Geschichte der Himmelskunde. Braunschweig 1873. II. Bd) na str. 37. med matematiki-astronomi ter tudi navaja njegova astronomična-matematična dela, kakor: Logaritme, „Anleitung zur Zeitbestimmung“, „Die Massen des Himmelskörpers zu finden“ in „Die Geheimnisse der Gravitation“.

V letih 1830—1837 je opazoval in študiral Mädler našega najbližjega soseda: luno. Bil je on eden prvih natančnejših poznavalcev lune ter je tudi napravil v omenjenih letih prvo boljše ter rabno karto mesečeve površine. Izprva so imela mesečeva pogorja in gore imena po zemeljskih in celo neki astronom je vpeljal svetniška imena. Toda prišel je Mädler ter napravil pravcati prevrat v imenovanju gorskih oblik na mesecu. Marsikateri svetnik se je moral umakniti paganskemu učenjaku matematiku-astronomu. In tako so prišla na njih mesta imena, kakor: Plato, Ptolomaj, Hiparh, Aristotel, Arhimed itd. Mädler je tedaj narisal eno prvih boljših kart o luni ter imenoval gorske formacije izključno le po znamenitih učejakih astronomih-matematikih od najstarejše do najnovejše dobe. In ta imena so ostala še do danes. Vse mesečeve karte, bodisi risane ali fotografične, imajo imena zaslužnih učejakov. Tako je tudi Mädler imenoval neko krožno pogorje in zraven več manjših gora v „Mare Australe“ po našem slovenskem učenjaku Vegi (glej: „Der Mond“, Mädler, Berlin 1837 in „Der Mond“, Neison. Braunschweig 1881. pag. 322.). Pogorje „Vega“ se nahaja na luni na južozapadnem robu, če gledamo proti polni luni, torej ob spodnem desnem robu. — Tudi naj tu omenim, da so hoteli imeti nekateri tuji narodi našega Vega za Španca. To se opravičuje s tem, da je istodobno (1718. —1798.) z Vego živel tudi neki Eusebio de Veiga ter bil profesor matematike v Lizabonu na Španskem.

Ivan Tomec.

Razpis častnih nagrad družbe sv. Mohorja. Odbor družbe sv. Mohorja naznanja, da je obrok za dopošiljanje rokopisov na razpis z dne 17. decembra 1900 podaljšal do dne 30. aprila 1906.

„Ljubljanski Zvon“ in „Slovenec“. Povodom podlega napada „Slovenčevega“ na „Ljubljanski Zvon“ in njegovega urednika so nam došli od raznih strani izrazi toplih simpatij. Iskrena zahvala! Na vprašanje, ne dobi li „Slovenec“ nič več odgovora, pa odgovarjamo: Ni vredno!

